

1979/80:39

Nr 39

Onsdagen den
28 november 1979

Onsdagen den 28 november

Kl. 10.00

*Meddelande om
val*

§ 1 Justerades protokollet för den 20 innevarande månad.

Bostadslån m. m.

§ 2 Meddelande om val

TALMANNEN:

Jag får meddela att val av en ledamot och en suppleant i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond kommer att ske vid morgondagens sammanträde.

§ 3 Talmannen meddelade att till kammaren inkommit läkarintyg för *Eric Holmqvist*, som var sjukskriven under tiden den 23 november–den 31 december.

Erforderlig ledighet beviljades.

Talmannen anmälde att *Lars-Erik Lövdén* (s) fr. o. m. den 28 november skulle tjänstgöra som ersättare för *Eric Holmqvist*.

§ 4 Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1979/80:117 till arbetsmarknadsutskottet

1979/80:118 till utbildningsutskottet

1979/80:119–123 till skatteutskottet

§ 5 Föredrogs men bordlades åter

Arbetsmarknadsutskottets betänkanden 1979/80:5, 6 och 8

§ 6 Föredrogs och bifölls

Interpellationsframställningarna 1979/80:83–85

§ 7 Bostadslån m. m.

Föredrogs civilutskottets betänkande 1979/80:4 med anledning av propositionen 1978/79:209 om ändring i bostadsbeskattningen, m. m., såvitt avser bostadslån m. m. jämte motioner.

Regeringen hade i propositionen 1978/79:209 (budgetdepartementet), beslutad den 5 april 1979, såvitt nu var i fråga föreslagit riksdagen att godkänna vad i regeringsprotokollet förordats i fråga om bostadslån m. m. till

Onsdagen den
28 november 1979

Bostadslån m. m.

enskilt ägda flerfamiljshus (punkt 1 delvis).

I regeringsprotokollet (s. 31–32) anfördes bl. a. att vid ombyggnad av enskilt ägda hyreshus lånegränsen borde höjas till 92 %. De nya bestämmelserna borde tillämpas i fråga om ombyggnadsarbeten och energisparåtgärder för vilka preliminärt lånebeslut hade meddelats efter utgången av år 1979.

I detta sammanhang hade behandlats de med anledning av propositionen väckta motionerna

1978/79:2684 av Per Bergman m. fl. (s), vari föreslagits att riksdagen med avslag på regeringens förslag i motsvarande eller därav berörda delar som sin mening gav regeringen till känna att lånegränsen för bostadslån borde vara 85 %, då det gällde lån för ny- och ombyggnad av flerfamiljshus som ägdes av enskild person eller enskilt företag och sådant av enskild person eller enskilt företag ägt småhus som var avsett för uthyrning,

1978/79:2696 av Per-Olof Strindberg m. fl. (m),

1978/79:2697 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga föreslagits att riksdagen skulle avslå propositionen 1978/79:209 i vad den rörde storleken av bostadslån, och

1979/80:36 av Erik Wärnberg m. fl. (s), vari såvitt nu var i fråga hemställtts att riksdagen skulle avslå propositionen 1978/79:209 i vad den rörde storleken av bostadslån (yrkande 1).

Utskottet hemställde

1. beträffande bostadslånets storlek att riksdagen med anledning av regeringens förslag och med avslag på motionerna 1978/79:2684 och 2697 samt 1979/80:36, de två sistnämnda såvitt nu var i fråga, godkände vad utskottet förordat i fråga om enskilt ägda flerfamiljshus och småhus för uthyrning,

2. beträffande ägarlägenheter att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:2696.

Följande två reservationer hade avgivits av Per Bergman, Oskar Lindkvist, Lars Henrikson, Maj-Lis Landberg, Birgitta Dahl, Magnus Persson och Per Olof Håkansson (samtliga s):

1. *beträffande bostadslånets storlek*, vari reservanterna ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionerna 1978/79:2684 och 2697 samt 1979/80:36, de två sistnämnda såvitt nu var i fråga, inte skulle godkänna vad i regeringsprotokollet förordats i fråga om bostadslån m. m. vid ombyggnad av enskilt ägda flerfamiljshus samt som sin mening ge regeringen till känna vad reservanterna anført om låneandelen vid nybyggnad av hyreshus.

2. *beträffande ägarlägenheter*, vari reservanterna ansett att viss del av utskottets yttrande skulle ha av dem angiven lydelse.

OSKAR LINDKVIST (s):

Herr talman! Kammaren har nu att ta ställning till civilutskottets betänkande nr 4. Socialdemokraterna i utskottet har i två reservationer gått emot den borgerliga majoriteten. I den första reservationen återkommer vi till kravet på en sänkning av den statliga lånegränsen vid enskilt byggande – och detta gäller såväl vid nybyggnad som vid ombyggnad. Vårt förslag innebär konkret att lånegränsen för denna kategori, enskilt byggande med statliga lån, sänks från 92 till 85 %.

Vi har agerat så ofta i denna fråga att ett kort bifall kunde ha räckt som en motivering. Men utskottsmajoritetens yrkande om avslag på motionen – som bildar underlaget för reservation nr 1 – är så torftigt att jag något måste utveckla de synpunkter vi har på frågan. Majoriteten avfärdar vårt förslag med de sparsamma orden: "Några motiv för förslaget redovisas inte." Det tyder på en stor villfarelse och kan inte ens försvaras med att man inte orkat läsa igenom motionen.

Vårt motionskrav är både seriöst och sakkunnigt motiverat. En av de första åtgärder som 1976 års trepartiregering vidtog var just att höja lånegränserna vid statligt byggande till 92 % för enskilda byggare. Ingen förklaring gavs den gången till denna åtgärd – inga skäl redovisades av regeringen. Det skulle bara vara så. Den gången fanns det inga motiv för förslagen. Det är möjligt att den borgerliga utskottsmajoriteten i slutet rum har fått en förklaring. Men vi känner inte till några skäl som kan motivera en sådan åtgärd. Därför gick vi den gången bestämt emot regeringsförslaget, och den inställningen är oförändrad.

Regeringen ville höja lånegränsen till 92 % och därmed avlasta de enskilda byggmästarna en kapitalinsats på 7 %. Några krav på byggmästarna ställdes inte, vare sig socialt eller beträffande anvisningen av lägenheterna. Beslutet som sådant har inte heller den ringaste inverkan på hyrorna. Varje budgetår strömmar ca 30 milj. kr. de enskilda byggmästarna till mötes. Låt vara att det är ett nära och uppenbarligen mycket varaktigt förhållande mellan en borgerlig regering och dessa enskilda byggmästarintressen, men någon måtta måste det väl ändå vara på generositeten.

Att det måste vara någon måtta på generositeten tyckte också en majoritet i denna kammare den 5 april i år. Då röstade en majoritet i ett tillstånd av sällsynt klarsynthet för en återgång till 85 %. Men sedan de borgerliga ledamöter fångats in som möjliggjorde en majoritet för 85 % kunde man bättre hålla ihop den borgerliga gruppen, och den 29 maj var det återigen klartecknen för vakthållningen kring 92 %. Beslutet är också starkt kritiserat av hyresgästerna, men de har ingen talan när en borgerlig regering utdelar dusörer till sina egna.

Reservation 2 tar avstånd från innehållet i såväl utskottets majoritetsskrivning som motion 2696 från moderaterna. Kravet i motionen är förslag från regeringen om införande av lagfartsbostäder i flerfamiljshus. Vi menar från vårt håll att utskottet borde ha föreslagit ett direkt avslag på detta krav, som ligger fjärran från den sociala grundsyn som bör prägla svensk bostadspolitik.

Nr 39

Onsdagen den
28 november 1979

Bostadslån m. m.

Vad det är för kunskaper som utskottets borgare saknar i denna fråga är något av en gåta för oss socialdemokrater. Moderaterna har i flera omgångar ställt krav av liknande slag: lagfartsbostäder i flerfamiljshus, andelslägenheter, bostäder med strimlade lån. Dessa krav har vanligtvis föga med bostadens sociala innehåll att göra. Bakom kraven finns skäl som att ägandet av bostaden leder till ett ökat ansvarstagande och bättre vård, men däri ligger ett konstaterande i begränsad mening. Krav på ökad insyn, medbestämmande över boendet, större ansvar för bostad och fastighet liksom för kollektivet ställer vi oss alla bakom, och vi hävdar att detta kan genomföras utan koppling till ägandet. Se bara på den försöksverksamhet som pågår inom delar av hyresbeståndet eller på den verksamhet som utvecklas inom den reguljära bostadskooperationen!

I förlängningen av moderaternas ofta framställda krav på införande av kombinationer av ägarformer döljer sig svagheterna i svenska skatteregler. Det är naturligtvis frestande att tillgodogöra sig de frikostiga skatteavdragen, som för högre inkomsttagare kraftigt förbilligar boendet. Det skulle vara redigare och mera just om moderaterna ville tala klarspråk och inte bakom kaskader av socialt välmenande uttryck och välformulerade slagord ge intryck av en social ambition på detta område.

Det är detta som debatten om lagfart i hyresbostäder ytterst handlar om. Självfallet är det inget fel i att inhämta kunskaper, men så mycket kan och vet de borgerliga i utskottet om dessa krav, att det som socialdemokraterna skriver i reservationen om avslag på moderatmotionen borde ha kunnat samla en majoritet i utskottet. Att detta krav från moderaterna inte hör hemma i en bostadspolitisk debatt har vi självaste bostadsministrerns ord på. I den här frågan delar vi helt och fullt hennes uppfattning.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till såväl reservation 1 som reservation 2 i civilutskottets betänkande nr 4.

TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Diskussionerna om en rättvis bostadsbeskattning har pågått några år utan att avgörande förändringar har skett. Trots det myckna talet om rättvisa i boendet och om bostaden som en social rättighet har utvecklingen gått åt andra hållet. Orättvisorna mellan olika upplåtelseformer har ökat, och några neutrala skatteregler för olika boendeformer har från regeringens sida inte föreslagits.

Det betänkande vi nu behandlar tar inte upp till samlad bedömning de viktigaste problemen i propositionsförslaget om ändring i bostadsbeskattningen och de motioner som väckts i anslutning härtill eller anknyter till frågan om bostadsfinansieringen. Skatteutskottet har fått överta en del gällande räntebidrag och kommer väl med ett särskilt betänkande, och finansutskottet behandlar andra delar som gäller bostadsbyggandets finansiering. Det hade naturligtvis varit bra att få en samlad bedömning, en gemensam behandling och debatt när det gäller dessa frågor.

I vpk-motionen 2697 i anslutning till proposition 209 har vi framfört vissa erinringar mot förslagen. Vi har yrkat avslag på propositionen och begärt nytt

förslag snarast möjligt. Vi har i motionen bl. a. pekat på att avdrag för ombyggnadskostnader inte bör få göras i någon form och att avdrag för underhållskostnader måste begränsas. Vidare har vi pekat på faran av generella redovisningsmässiga uppskrivningar och på att propositionsförslagen betyder ett oacceptabelt gynnande av bostadsproduktion i enskilt vinstsyfte.

De borgerliga partierna försöker komma förbi dagens akuta problem med tilltagande orättvisor och ökad hyresplundring genom åtgärder som innebär ökad satsning på det privata fastighetskapitalet. En fri marknad för bostadsrätter, möjligheter till avdragsgilla boendekostnader liksom ett utbyggt system med äganderätts- och andelslägenheter samt en avrustning av de allmännyttiga bostadsföretagen ingår som de främsta åtgärderna i en borgerlig bostadspolitik.

Bostädernas finansiering – räntans storlek, lånetidens längd och systemet för belåning – har avgörande betydelse för boendekostnaderna. Det gäller att få "billigare" pengar till bostadsbyggande och följdinvesteringar. Då det gäller storleken av bostadslån anser vpk att de privata hyreshusen i framtiden måste ställas vid sidan av den statliga lånegivningen, och vi stöder i nu föreliggande betänkande reservationen nr 1, vilken föreslår att låneandelen för enskilt ägda flerfamiljshus skall sänkas till vad som tidigare gällt. Jag kan helt instämma med föregående talare, Oskar Lindkvist, i hans synpunkter på den frågan.

Bostadsrättslägenheter är i dag föremål för kapitalplacering och spekulation, framför allt i storstadsregionerna. Efter det att priskontrollen på överlåtelsesummor släppts, har priserna för bostadsrättslägenheter stigit långt över vad normala hushåll kan betala. Dessa lägenheter övertas av välbärgade grupper som därigenom kan köpa sig lägre boendekostnader, möjligheter till värdestegringsvinster, visst inflytande och i vissa avseenden bättre boendemiljö.

Särskilt i samband med ombyggnad av äldre fastigheter har det blivit allt vanligare att hyresgästerna har erbjudits att "köpa" lägenheterna i form av bostadsrätter eller andelar. Det sker då ofta på så sätt att fastighetslånen – helt eller delvis – delas upp mellan bostadsrätts- eller andelsinnehavarna. Syftet är att dessa skall kunna dra av räntekostnaderna vid deklarationen av sina privata inkomster på samma sätt som småhusägarna. Systemet har som bekant fått namnet strimlade lån. Maximala skattevinster kan det bli när det gäller hus som ägs av ett handelsbolag under de första åren efter ombyggnad. Då blir nämligen också en stor del av ombyggnadskostnaden avdragsgill vid deklarationen.

Systemet med "strimlade" lån riktar sig, precis som de attraktiva bostadsrätterna, till välbärgade grupper, som dels kan betala de höga kontantinsatserna, dels har så pass höga inkomster att ränteavdragen blir betydelsefulla. Nackdelarna med denna utveckling är uppenbara. Allt flera hyreslägenheter omvandlas till ägandeformen – utom räckhåll för vanliga hushåll med låga inkomster. De höga överlåtelsevärdena och skapandet av nya ägarlägenheter är ett stort problem som man omedelbart måste ta itu

med. I första omgången måste man ta itu med problemet genom att stoppa fria överlåtelsevärden och begränsa avdragsrätten.

Bostadsbristen, skatteavdragen och den fria prissättningen är det som måste angripas. Ingen av dessa företeelser har de borgerliga regeringarna tagit itu med. Tvärtom söker man på olika sätt stimulera en utveckling, som innebär en ökning av utslagningen på bostadsmarknaden och en ökning av uppdelningen på mindre bemedlade med särskilda, sämre bostäder och bostadsområden och välbärgade med bättre men billigare bostäder.

För tre veckor sedan hade vi en bostadsdebatt här i kammaren, där jag tog upp vad som sedan blivit alltmera omskrivet och omtalat, Tantområdet i Stockholm, och kritiserade vad som är i gång där. Det gäller den mycket omdiskuterade omvandlingen av ca 700 hyreslägenheter till bostadsrätter och det bidrag till ytterligare orättvisor i boendet som detta skulle medföra.

Många av hyresgästerna är uppenbarligen beredda att som en möjlig utväg för att lösa sina egna akuta problem acceptera ett förslag som genom förmånliga lånevillkor och ränteavdrag skulle stoppa hyreshöjningarna och sänka deras boendekostnader. Det är inte någon privat fastighetsägare som nu i Tanto erbjuder sådana möjligheter utan HSB, och jag delar bl. a. finansborgarrådet John-Olle Perssons upprördhet över HSB:s agerande. Om de föreliggande planerna kommer att realiseras, hoppas man givetvis att det är en engångsföreteelse att bostadskooperationen engagerat sig på ett sådant sätt som i Tantofallet.

Vissa hyresgäster kommer enligt förslaget att få stora privatekonomiska fördelar genom de, särskilt för höginkomsttagare, förmånliga ränteavdragen. Spekulationsmarknaden i bostäder får ett tillskott, och här är HSB-bostadsrätter tyvärr inget undantag. Dessutom ökar segregationen genom de skyhöga marknadspriserna, som på sikt gör Tanto till ett reservat för höginkomsttagare.

Siffrorna i det presenterade förslaget för Tanto belyser detta. Insatsen skulle bli drygt 1 000 kr./m², varvid hyresgästerna skulle få låna 95 %. Under de första åren skulle samhället, stat och kommun, genom ränteavdragen förlora drygt 80 kr./m² lägenhetsyta och år, räknat med 12 % ränta och i genomsnitt 75 % marginalskatt, eller totalt ca 5 milj. kr. per år i skatt. Om så mycket pengar i stället satsades på fortsatt hyresboende i Tanto, skulle hyrorna alltså kunna sänkas med ca 80 kr./m² och år eller med betydligt mer än en tredjedel.

I detta fall måste, enligt vår åsikt, kommunen gå in och överta husen, även om det kostar ganska mycket pengar. Att stoppa hyresutvecklingen måste vara en samhällsuppgift, liksom att ge de boende likvärdiga ekonomiska villkor och ge hyresgästerna ett avgörande inflytande över sitt boende och sin boendemiljö. Det skulle kosta samhället mindre än de skatteintäkter man förlorar vid en övergång till bostadsrätter. Bostadsrätter med eller utan strimlade lån löser inte hyresgästernas problem. För varje hus som blir andels- eller bostadsrättshus ökar antalet personer som kan göra sig pengar och spekulera i bostäder och minskar möjligheterna för låginkomsttagare att skaffa sig en bra bostad.

Jag har uppehållit mig vid fallet Tanto som ett typexempel på varthän vi tycks vara på väg när det gäller bostadspolitiken med de ökade orättvisorna mellan olika upplåtelseformer. Orättvisorna i boendet kan inte avskaffas genom att man underlättar och stimulerar ett ökat ägande av bostaden. En kraftig ökning av bostadsbyggandet, ett ökat statligt stöd till hyresboendet hos de allmännyttiga bostadsföretagen, en bättre boendemiljö och ett större inflytande för hyresgästerna är den väg man måste gå. Det finns ingen annan väg att snabbt komma till rätta med de största orättvisorna på bostadsmarknaden.

Av vad jag nu har sagt kanske någon drar den slutsatsen att jag och mitt parti skulle vara negativt inställda till bostadskooperationen som sådan. För undvikande av missförstånd vill jag på en gång säga, att det är vi inte. I nuläget, dvs. med fritt fram för spekulationer på bostadsrätter och med olika möjligheter till mer eller mindre "strimlade" lån och ränteavdrag, vill vi emellertid inte medverka till vare sig övergång från hyresrätt till bostadsrätt eller nya bostadsrätter i nyproduktionen. Man måste först återinföra bostadsrättskontrollagen eller liknande bestämmelser och kraftigt begränsa möjligheterna till ränteavdrag.

Bostadskooperationen uppkom som det arbetande folkets svar på samhällets vägran att tillhandahålla goda bostäder till ett rimligt pris. Denna viktiga uppgift kvarstår så länge bostadsfrågan inte tillfredsställande har lösts för det arbetande folket. Skattereglernas utformning och storleken på priserna för överlåtelse i andra hand kan inte skyllas på bostadskooperationen utan på statsmakterna – även om berättigad kritik kan riktas mot bostadskooperationens brist på eller felaktiga agerande mot dessa förteelser.

Det finns viktiga kvalitativa skillnader mellan bostadskooperationen och privata bostadsrättsföreningar och framför allt mellan bostadsrätter i bostadskooperationen och andelslägenheter. Värdestegringar i bostadsrätten kan inte utnyttjas så länge man bor i lägenheten. För att man skall kunna belåna en bostadsrätt krävs lagfart – dvs. det som bl. a. moderaterna är ute efter i den motion som finns i det betänkande vi nu behandlar. Den möjligheten finns inte när det gäller exempelvis HSB-lägenheten men väl när det gäller andelslägenheten. Moderatmotionen om s. k. lagfartsbostäder i flerfamiljshus, eller s. k. ägarlägenheter, har avstyrkts av utskottet, och det är bra. Ännu bättre är om riksdagen ansluter sig till den skrivning som föreslås i reservation nr 2. Jag yrkar bifall till den.

KJELL MATTSSON (c):

Herr talman! Vi har i civilutskottets betänkande nr 4 för detta riksdagsår tre relativt små bitar av bostadspolitiken att ta ställning till. Det rör i två avseenden bostadslånens storlek. Först gäller det nybyggnad. Där har vi en bestämmelse om 22 % statlig belåning. Enligt reservationen 1 vill man sänka denna till 15 %. Den här frågan har ju, som Oskar Lindkvist berättade om, böljat fram och tillbaka. Här har vi gjort det ställningstagandet att det är rimligt att för den enskilde fastighetsägaren en statlig belåning skulle kunna utgå med 22 %.

Alldeles oavsett vilka argument jag försöker att använda kommer Oskar Lindkvist inte att ta någon hänsyn till dem, lika litet som Oskar Lindkvist kan övertyga mig om att 15 % vore det absolut riktiga. Därför tror jag inte att det är någon idé att vi går in i någon lång debatt om denna sak, utan jag konstaterar att majoriteten vidhåller sitt ställningstagande att belåningen bör vara 22 %. På den punkten yrkar jag då bifall till utskottets hemställan.

Vi har sedan haft att behandla en liknande sak när det gäller ombyggnad av hus. Detta sammanhänger egentligen med den del av propositionen som har remitterats till skatteutskottet för behandling. Men vi har i den del vi haft att behandla – i vissa delar har vi yttrat oss till skatteutskottet – kommit fram till den bedömningen i sakfrågan om huruvida det skulle vara 15 eller 22 % belåning vid ombyggnad, att den motivering man har haft för 22-procentiga lån vid nybyggnad också gäller, och kanske i än större utsträckning, vid ombyggnadsfallen; det finns ju anledning att här underlätta finansieringen. Detta gör att vi från majoritetens sida ansluter oss till det förslag som finns i propositionen om 22-procentiga lån vid ombyggnad. Sedan kommer den återstående delen, som mera berör skattefrågan, att behandlas av skatteutskottet.

Anledningen till att vi intagit denna ståndpunkt är naturligtvis att det finns skäl att vidta de åtgärder som kan vidtas för att hålla nivån i bostadsbyggandet uppe. I dag är det dock en ganska ringa del av flerfamiljshusbyggandet som i nyproduktionen utförs av enskilda fastighetsägare. Huvuddelen ligger ju på allmännyttan.

Beträffande motionerna om ägarlägenheter kan sägas att de gäller en sak som förekommit i utskottets betänkanden under ett antal år. Inom regeringens kansli har ett arbete pågått under några år; man har tagit fram en del informationer och synpunkter på denna fråga. Något ställningstagande i någon riktning har emellertid icke gjorts av regeringen. Därför har vi sagt att det inte finns någon anledning att göra det uttalande om ägarlägenheter som föreslås i moderaternas motion, och vi vill även på den här punkten yrka bifall till utskottets hemställan.

I sitt anförande var Tore Claeson inne på en mängd olika områden av bostadspolitik. Det gällde strimlade lån, HSB:s affärer i Tanto osv. Jag skall inte gå vidare in på dem utan bara ta upp ett par av de påståenden som Tore Claeson gjorde. Han säger exempelvis att regeringens strävan är att skapa dåliga bostäder för dem som har det ekonomiskt sämst i det här landet och bra och billiga bostäder för de andra.

Detta påstående saknar fullständigt täckning, och det är i och för sig så horribelt att det inte skulle behövas några kommentarer. Jag tror inte att man i detta land skulle kunna åstadkomma någon regering som medvetet strävade efter att föra en bostadspolitik av den art som Tore Claeson här gör en beskrivning av. Det är nog mera fantasier med politiska förtecken som Tore Claeson sysslar med.

Sedan säger han att en riktlinje är att försöka avrusta allmännyttan – han uttryckte sig på det sättet. Då skulle jag vilja ha ett besked av Tore Claeson om vad det är för åtgärder regeringen vidtagit som haft karaktären att försämma för de allmännyttiga företagen, att avrusta deras verksamhet.

OSKAR LINDKVIST (s) replik:

Herr talman! Kjell Mattsson säger att ändringen av den statliga lånegränsen av utskottsmajoriteten anses vara rimlig. På socialdemokratiskt håll anser vi att den är orimlig.

Nu säger Kjell Mattsson att det inte lönar sig för honom att argumentera för den rimliga lånegränsen därför att ingen kommer att tro honom. Det kan Kjell Mattsson ha rätt i, men ändå kunde han väl ha kostat på sig att ange några motiv för att höja lånegränsen för de enskilda byggmästarna. Uttrycket rimlig är visserligen mycket vidsträckt, det kan jag medge, men det är ändå inte godtagbart som ett motiv för att ändra en statlig lånegräns.

När det gäller ombyggnaderna väntade jag mig att Kjell Mattsson skulle ha åtminstone något konkret att säga om skälen till den ändrade lånegränsen. Men han säger bara att den har tillkommit för att underlätta lånen på det här området och för att hålla uppe bostadsbyggandet. Då är min fråga ganska självklar: Kan vi här i kammaren få en redovisning av hur många nya bostäder som har tillkommit sedan den första trepartiregeringen, utskottsmajoriteten och riksdagsmajoriteten skänkte pengar till de enskilda byggmästarna för att dessa skulle öka sitt engagemang när det gällde att bygga nya bostäder?

I fråga om reservationen 2 säger Kjell Mattsson kort och lakoniskt: Vi tyckte att det fanns skäl att invänta ytterligare information; vi saknar ju ännu den redovisning som vi har beställt hos regeringen. Jag tror uppriktigt sagt inte att Kjell Mattsson, som kan mycket om bostäder, saknar denna information. Det behövs inte mer information i den här frågan. Det är bara att se på vad som sker på bostadsmarknaden i dag. Jag tycker det han sade är beklagligt därför att det finns de som betraktar utskottsmajoritetens skrivning som en eftergift på detta område till moderata samlingspartiet. Det skulle vara olyckligt om vi fick denna klyvning i en av de viktigaste principfrågor som rör svensk bostadspolitik.

TÖRE CLAESON (vpk) replik:

Herr talman! Jag vill till Kjell Mattsson säga att jag inte har sagt att regeringens strävan är att skapa dåliga bostäder osv. som han påstod. Kjell Mattsson kan senare gå till protokollet och se efter vad som har sagts.

Vad jag har påtalat är att den inriktning av bostadspolitik som de borgerliga regeringarna har haft och som den nuvarande regeringen har fått sådana konsekvenser. I samma takt som man medverkar till, underlättar och stimulerar en övergång från hyresrätt till bostadsrätt och ägarlägenheter, i precis samma takt försämras möjligheterna för de människor som av ekonomiska skäl inte har samma valmöjligheter och som inte kan utnyttja de orättvisa skatteavdragen och de orättvisor i övrigt som finns på bostadsmarknaden.

De borgerliga regeringarna, och senast också den nu sittande regeringen, har klart deklarerat att deras avsikt är att stimulera till ett ökat ägande av bostaden. De har sagt och säger att det är den vägen man skall gå för att se till att få ett ökat inflytande för de boende.

Till det säger vi från vpk att det går utomordentligt bra att åstadkomma det ökade inflytandet för hyresgästerna inom ramen för det hyresboende som finns och inom ramen för de avtal som har träffats mellan hyresmarknadens parter, där det redan finns goda erfarenheter av den boendeinflytande verksamheten. Att hävda de här uppfattningarna, Kjell Mattsson, är inte detsamma som att säga att regeringens strävan är att skapa dåliga bostäder.

Men det här påståendet då om att det skapas svårigheter för allmännyttan? Det är helt klart att i precis samma takt som man plockar bort bitar av det allmännyttiga bostadsbeståndet – som regel de bättre bitarna – och gör om dem till bostadsrätter och ägarlägenheter och säljer en del av allmännyttans bostadsbestånd, i samma takt undergräver man de allmännyttiga bostadsföretagens möjligheter att verka som instrument för en social bostadspolitik i kommunerna.

KJELL MATTSSON (c) replik:

Herr talman! Till Oskar Lindkvist! Diskussionen om lånegränsen har pågått länge. Bl. a. var den mycket uppe i samband med 1974 års beslut. Då försökte man finna en avvägning mellan de olika kategorierna av byggherrar. Vi hade redan då delade meningar huruvida det skulle vara en 85-procentig eller 92-procentig belåning. Det är alltså precis som Oskar Lindkvist beskriver det, att vi haft delade meningar om vilken procentsats som skulle gälla. I regeringsställning beslutar man självfallet i enlighet med den uppfattning man har, även om oppositionen tycker illa om den.

Det enda som Oskar Lindkvist och jag kan vara överens om är att vi tyckte olika. På vår sida tyckte vi alltså att det var rimligt att man satte gränsen vid 92 % i stället för vid 85 %.

I 1974 års beslut sades det att det var angeläget att både i byggandet och i förvaltningen upprätthålla konkurrensmöjligheterna för att på det sättet få fram bra och effektivt förvaltade fastigheter. Det är därför vi har systemet med enskilt ägda flerfamiljshus. Jag tycker att socialdemokraternas linje går litet mitt emellan och att det är riktigare att säga, som vpk gör, att man över huvud taget inte skall ha enskilt ägda flerfamiljshus.

Oskar Lindkvist frågar mig vidare hur många nya bostäder det blivit. Vi har varit överens om att problemet varit att bostadsbyggandet inte haft tillräckligt hög omfattning. Därför är det riktigare att fråga hur många färre lägenheter som skulle ha blivit byggda om vi inte infört 92-procentsgränsen. Sedan vill jag bara till Tore Claeson säga att det är bra med reträtten när det gäller kritiken mot regeringen för dess allmänna inställning till boendet. I fråga om övergången till bostadsrätt är det ju inte så att regeringen fattar de besluten, utan de fattas av de olika företagen och i enlighet med den inriktning som företagens ägare kan ha. Det är i sådana fall också ett intresse hos den enskilde hyresgästen att få övergå från hyresrättsformen till bostadsrättsformen. Det är en utveckling som vi anser att vi inte bör sätta bromsar för. Men jag vill samtidigt säga att det är oerhört angeläget att vi har hela sortimentet i alla kommuner: äganderätt, bostadsrätt och hyresrätt.

OSKAR LINDKVIST (s) replik:

Herr talman! Det är riktigt som Kjell Mattsson säger att det varit en rätt långvarig debatt om var man skall lägga lånegränsen och att meningarna varit delade. Det är ju ganska känt. Men det betyder inte att man inte har skyldighet att berätta för Sveriges riksdag vad det är för skäl som ligger bakom när man föreslår denna höjning. I mitt föregående inlägg frågade jag därför: Hur många nya lägenheter tror Kjell Mattsson har tillkommit sedan den första trepartiregeringen höjde lånegränsen för de enskilda byggmästarna? Nu kommer svaret att vi inte skall diskutera hur många nya lägenheter som tillkommit utan att vi i stället skall diskutera hur många färre det kunde ha blivit. Då frågar jag Kjell Mattsson: Hur många färre hade det blivit om lånegränsen inte hade höjts till 92 %? Det måste ju ni kunna ge svar på som har så nära till regeringen – det har vi i alla fall inte inom oppositionen.

Till allra sist! Jag tycker att det är en gammal fin tradition i svensk politik att man, när man föreslår ändringar, skall ge dem en klar och redig motivering. Här fumlår utskottets ordförande från den ena ståndpunkten till den andra, därför att han är pressad. Han tycker antagligen själv att det inte är särskilt skojigt att föra den här debatten. Jag vet inte om han över huvud taget personligen delar regeringens uppfattning, men han företräder den. Det hade varit redigare att säga: Vi gjorde det här därför att vi tycker att de enskilda byggmästarna bör ha denna uppmuntran. Men ni har ju inte begärt några motprestationer av dem, och det är framför allt det som vi kritiserar från oppositionens sida.

TORE CLAESON (vpk) replik:

Herr talman! Kjell Mattsson säger att regeringen inte fattar beslut i fall som gäller övergång från hyresrätt till bostadsrätt. Det är väl riktigt att regeringen inte fattar några detaljbeslut, men vad jag har talat om och kritiserat är regeringens underlåtenhet att bromsa utvecklingen på det området så länge som den innebär att ökade orättvisor skapas mellan olika upplåtelseformer och enskilda boende.

Det hade varit tacknämligt om Kjell Mattsson och regeringen hade kunnat redovisa några förslag som hade inneburit att man kunnat ta itu med de stora orättvisor som finns på bostadsmarknaden och som bara förvärras och även några konkreta förslag för att komma till rätta med bostadssegregationen. Det förekommer en åtskillnad mellan fattiga och rika boende, en uppdelning mellan fattiga och rika bostadsområden osv., och den utveckling som pågår i det avseendet måste ha uppmärksamrats av alla som studerar vad som håller på att hända på bostadssektorn.

Vad vi efterlyser är alltså åtgärder för att stoppa denna utveckling och för att skapa rättvisa på bostadsmarknaden. Hur länge tror Kjell Mattsson att man kan fortsätta att slussa över skattepengar till småhusägare och till välbärgade människor som har möjlighet att betala stora insatser och köpa bostadsrätts- och andelslägenheter? Man måste väl vara medveten om att dessa pengar måste tas någonstans. Man kan inte fortsätta på den inslagna vägen, om man vill göra anspråk på att vara anhängare av en social bostadspolitik och på att

betrakta bostaden som en social rättighet. Det går bara inte ihop.

Vad man måste göra nu är att medvetet och skyndsamt satsa på de allmännyttiga bostadsföretagen genom ett ökat och riktat ekonomiskt stöd, att se till att bostadsmiljöerna och hyreshusområdena snabbt förbättras och att tillförsäkra hyresgästerna ett större inflytande över det egna boendet. Det är den enda vägen att göra hyreshusboendet attraktivt och att slå vakt om de allmännyttiga bostadsföretagen. Det är också den enda möjligheten att bedriva en bostadspolitik som på sikt gagnar majoriteten av det svenska folket.

KJELL MATTSSON (c) replik:

Herr talman! Skillnaden mellan Tore Claeson och mig i denna debatt är att jag försöker hålla mig till de frågor som kammaren om några minuter skall votera om medan Tore Claeson använder varje liten del av bostadspolitiken till att hålla en stor föreläsning om vpk:s bostadspolitik över hela fältet. Jag tänker nu inte gå vidare in på en sådan diskussion.

Får jag sedan säga till Oskar Lindkvist att han är demagogiskt skicklig. När man lyssnar på honom får man det intrycket att det är ekonomiskt och vetenskapligt bevisat att 85 % belåning vid nybyggnationer som utförs av enskilda fastighetsägare är det riktiga liksom att det också är på något sätt bevisat att varje annan nivå är felaktig. Nu förhåller det sig inte alls så. Det är ganska grova bedömningar som ligger bakom både en belåningsnivå om 85 % och en belåningsnivå om 92 %. Sådana bedömningar har gjorts bl. a. i de bostadsutredningar som föregick 1974 års bostadsbeslut och i samband med fattandet av detta beslut. Då hade vi delade meningar om vilken procentsats som skulle gälla. Därefter har det inträffat att de som hade den uppfattningen att belåningsgränsen skall ligga vid 92 % har övertagit regeringsinnehavet. Det hade väl varit märkligt om de då inte också begagnade tillfället att genomdriva sin uppfattning.

PER-OLOF STRINDBERG (m):

Herr talman! Civilutskottet behandlar i förcliggande betänkande bl. a. en motion, nr 1978/79:2696, som jag väckt tillsammans med ett antal moderata medmotionärer. Motionen har redan varit föremål för en del kommentarer här i kammaren, kommentarer som jag tyvärr inte upplevde som enbart positiva. I motionen föreslår vi införande av lagfartsbostäder i flerfamiljshus. Det är ett gammalt moderatkrav. En sådan, enligt vår mening mycket angelägen åtgärd skulle avsevärt underlätta för enskilda att med verklig äganderätt förvärva en bostad.

Civilutskottets majoritetsskrivning, till vilken jag vill yrka bifall, hänvisar till studier som pågår rörande bl. a. de samhällsekonomiska effekterna av ett system med ägarlägenheter. Utskottets ordförande talade om att dessa studier har pågått länge. Jag vill därför särskilt betona det angelägna i att dessa studier bedrivs skyndsamt, så att vi snarast kan få beslut om ägarlägenheter med rätt till lagfart. Ett sådant beslut skulle verksamt bidra till att allt fler kunde få möjlighet att äga sin bostad och därmed bl. a. få en med villaägarna

jämförlig ställning när det gäller lånemöjligheter och ränteavdrag. Det skulle också innebära att behovet av kontantinsats för egen lägenhet skulle nedbringas till en rimlig och för allt fler uppnåelig nivå, i synnerhet om det kombineras med lämpliga sparformer för förvärv av egen bostad.

Socialdemokraterna i civilutskottet finner inte ett vidgat äganderättssystem önskvärt. Detta är i och för sig förståeligt mot bakgrund av en ideologi som är mera för samhälleligt eller kollektivt ägande än för enskild äganderätt. Socialdemokraterna fjärrar sig dock därmed mer och mer från vad de enskilda människorna har för önskemål.

Oskar Lindkvist hade i debatten här en egendomlig syn på vår motion. Lagfartslägenheter står tydligen enligt hans uppfattning inte i överensstämmelse med en social bostadspolitik. För min del finner jag det tvärtom i allra högsta grad socialt att söka bidra till att allt fler – även människor med relativt begränsade ekonomiska resurser – kan få möjlighet att, om de så önskar, äga sin bostad – och äga den till rimliga kostnader.

Oskar Lindkvist tog också upp diskussionen om rätten till ränteavdrag. Den trodde jag vi i stort sett hade klarat av under valrörelsen, så den skall jag inte nu fördjupa mig i. Oskar Lindkvist krävde att man skulle ha klara motiveringar till föreslagna förändringar. Jag tycker att jag här försökt att klart motivera varför vi från moderata samlingspartiet anser det angeläget att man får möjlighet att äga lägenhet med lagfart.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

OSKAR LINDKVIST (s):

Herr talman! Per-Olof Strindberg började sitt anförande med att säga att han inte upplevde debattinläggen om sin motion som enbart positiva. Det känns verkligen skönt för en socialdemokrat att få denna bekräftelse från moderat håll. Om Per-Olof Strindberg skulle ha upplevt debatten som positiv skulle det ha inneburit att vi socialdemokrater i många avseenden delat den åsikt som Per-Olof Strindberg företräder när det gäller svensk bostadspolitik. Jag är alltså enbart tacksam för denna bekräftelse på att det finns två helt oförenliga ståndpunkter i denna fråga.

Sedan vill jag säga till Per-Olof Strindberg att vad vi diskuterar i detta sammanhang är de fördelar som moderaternas bostadspolitiska handlingslinje ger i fråga om beskattningen. Den ger mycket stora fördelar för de högsta inkomsttagarna, och det menar vi inte har någon särskilt stark anknytning till social bostadspolitik. Vad Per-Olof Strindberg är ute efter är att få så mycket som möjligt av skattemässiga fördelar till den grupp i samhället som kan tillgodogöra sig de stora ränteavdragen. Detta är innebörden i det resonemang som Per-Olof Strindberg för i denna fråga. Och han skall inte känna sig alltför orolig över att, som han säger, socialdemokraterna alltmer fjärrar sig från verkligheten. Jag tror att många människor accepterar huvudlinjerna i vår bostadspolitik, där vi inte utesluter ägandet men där vi gör vår stora satsning på de allmännyttiga bostadsföretagen och på de reguljära kooperativa bostadsföretagen.

Sedan, herr talman, tycker jag det skulle vara synd att lämna den här

debatten utan att göra någonting så ovanligt som att gå in i diskussion med Tore Claeson och vpk.

Jag lyssnade på Tore Claeson i bostadsdebatten den 5 november. Jag fick den uppfattningen att hans redovisning av bostadskooperationen i många avseenden behövde korrigeras. I dag har jag fått bekräftelse på att Tore Claeson är litet för lättsinnig när han diskuterar bostadskooperationen. Han står i talarstolen i Sveriges riksdag och diskuterar hur bostadskooperationen skall arbeta. Men man skall komma ihåg att det skall medlemmarna i bostadskooperationen själva ta ställning till. Det är en medlemsorganisation, där medlemmarna själva skall avgöra hur deras organisation skall arbeta och vilka beslut som skall fattas i deras organisation. Jag föreslår därför att Tore Claeson och alla vi andra som är kooperatörer går in i verksamheten på medlemsbasis och försöker att ändra det i bostadskooperationen som vi har kritiska synpunkter på.

Tore Claeson uppehöll sig ganska länge vid Tantoförvärvet i Stockholm. Jag vill personligen mycket starkt understryka att vi socialdemokrater är helt emot strimlade lån; detta oavsett vilka som tar de strimlade lånen i anspråk. På den punkten har vi rätt att rikta kritik även mot bostadskooperationen, om denna kooperativa bostadsrörelse tar i anspråk strimlade lån vid bostadsförvärv.

Slutligen tycker jag det är viktigt att säga att bostadskooperationen i dag erbjuder så utomordentligt många fördelar i form av inflytande, medbestämmande och kostnadskontroll att jag är litet överraskad över att vpk är så aggressivt mot denna i många avseenden överlägsna förvaltningsform. Jag skulle gärna se att något av kooperationens förnämsta egenskaper kunde överföras till det allmännyttiga bostadsbeståndet. Nu är turen kommen att ge det allmännyttiga bostadsbeståndet resurser så att man kan genomföra en boendedemokrati enligt de handlingslinjer som vi diskuterat så många gånger i Sveriges riksdag. Där tycker jag man skall försöka åstadkomma många av de egenskaper som kooperationen kan erbjuda.

TORÉ CLAESON (vpk):

Herr talman! Jag har svårt att uppfatta det som Oskar Lindkvist sade apropå bostadskooperationen som någon polemik mot vad jag har sagt eller de uppfattningar som vpk har givit uttryck för. Jag är överens med Oskar Lindkvist om de värderingar han framfört.

Enligt min mening är inte vpk aggressivt mot den förvaltningsform som bostadskooperationen utgör. Tvärtom. Oskar Lindkvist kan själv övertyga sig om att vi också i riksdagsmotioner och riksdagsdebatter under 1970-talet framhållit att den förvaltningsform som bostadskooperationen har borde vara ett föredöme och kan användas som mall för det boinflytande som måste skapas i de allmännyttiga bostadsföretagen. Jag vill alltså, herr talman, med det här säga att jag icke givit uttryck för någon annan värdering av bostadskooperationen, dess insatser eller dess förvaltningsform än Oskar Lindkvist.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservation 1 av Per Bergman m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Oskar Lindkvist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkande 4 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservation 1 av Per Bergman m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Oskar Lindkvist begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 168
Nej – 167

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering, dels utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 2 av Per Bergman m. fl. anförda motiveringen, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Oskar Lindkvist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkande 4 mom. 2 med godkännande av utskottets motivering röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 2 av Per Bergman m. fl. anförda motiveringen.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter har röstat för ja-propositionen. Då Oskar Lindkvist begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 168
Nej – 167

§ 8 Förenklat deklarationsförfarande, m. m.

Föredrogs skatteutskottets betänkande 1979/80:9 med anledning av propositionen 1978/79:111 om åtgärder mot krångel och onödig byråkrati m. m. i vad den hänvisats till skatteutskottet och avser budgetdepartementets och handelsdepartementets verksamhetsområden jämte motioner.

Nr 39

Onsdagen den
28 november 1979

*Förenklat deklara-
tionsförfarande,
m. m.*

Onsdagen den
28 november 1979

*Förenklat deklarationsförfarande,
m. m.*

I propositionen 1978/79:111 om åtgärder mot krångel och onödig byråkrati m. m., bil. 7, hade regeringen föreslagit att riksdagen skulle anta förslag till lag om ändring i taxeringslagen (1956:623) och att riksdagen skulle få tillfälle att ta del av vad som hade anförts om de förenklingar som regeringen hade genomfört eller avsåg att genomföra, om vissa pågående utredningar samt om verksamheten inom delegationen för företagens uppgiftslämnande (DEFU).

I bil. 10 hade regeringen föreslagit att riksdagen skulle anta förslagen till

1. lag om ändring i tullagen (1973:670),
2. lag om ändring i tullförordningen (1973:979),
3. lag om ändring i lagen (1973:981) om frihet från införselavgift,
4. lag om ändring i lagen (1967:340) om prisreglering på jordbrukets område,
5. lag om ändring i lagen (1974:226) om prisreglering på fiskets område,
6. lag om ändring i lagen (1973:37) om avgift på vissa dryckesförpackningar,

och att riksdagen fick tillfälle att ta del av vad som anfördes i propositionen om de förenklingar som redan hade genomförts, om vissa pågående utredningar samt om åtgärder i övrigt mot krångel och onödig byråkrati.

I detta sammanhang hade behandlats

dels de med anledning av propositionen 1978/79:111 väckta motionerna 1978/79:2459 av Gösta Bohman m. fl. (m),

1978/79:2467 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari under yrkandet 8 hemställts att riksdagen uttalade sig för

- a) införande av en progressiv statskommunal enhetsskatt,
- b) en stegvis övergång från inkomstbeskattning till produktionsbeskattning,

1978/79:2469 av Erik Wårnberg m. fl. (s), vari hemställts att riksdagen skulle

1. avslå det i propositionen 1978/79:111 i bil. 7 framlagda förslaget till lag om ändring i taxeringslagen i vad gällde förenklat deklarationsförfarande,
2. hos regeringen begära förslag om åtgärder för förenklat deklarationsförfarande, varvid särskilt borde uppmärksammas behovet av att förenkla deklarationen för personer vilkas inkomster enbart bestod av pensionsförmåner,

dels en vid 1978/79 års riksmöte väckt motion, 1978/79:1714, av tredje vice talmannen Karl Erik Eriksson (fp).

Utskottet hemställde

A. i fråga om budgetdepartementets verksamhetsområde

1. att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:2469 yrkandet 1 skulle

avslå det i propositionen 1978/79:111 bil. 7 framlagda förslaget till lag om ändring i taxeringslagen (1956:623) till den del förslaget avsåg införande av ett förenklat deklara-tionsförfarande,

2. att riksdagen skulle anta det under A 1 angivna författningsförslaget i vad det avsåg föreslagen lydelse av 22 § 1 mom. och 68 § tredje stycket taxeringslagen (1956:623), till följd varav ingressen och ikraftträdandebe-stämmelserna skulle erhålla av utskottet föreslagen lydelse, innebärande att denna lag skulle träda i kraft den 1 januari 1980 och tillämpas första gången vid 1980 års taxering,

3. att riksdagen skulle avslå

a) motionen 1978/79:1714

b) motionen 1978/79:2459

c) motionen 1978/79:2467 yrkandet 8

d) motionen 1978/79:2469 yrkandet 2

i den mån motionerna inte kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört,

B. i fråga om handelsdepartementets verksamhetsområde

att riksdagen beträffande de i propositionen 1978/79:111 bil. 10 framlagda förslagen till

1. lag om ändring i tullagen (1973:670),

2. lag om ändring i tullförordningen (1973:979),

3. lag om ändring i lagen (1973:981) om frihet från införselavgift,

4. lag om ändring i lagen (1967:340) om prisreglering på jordbrukets område,

5. lag om ändring i lagen (1974:226) om prisreglering på fiskets område,

6. lag om ändring i lagen (1973:37) om avgift på vissa dryckesförpackningar skulle anta förslagen med den ändringen att ikraftträdandebestämmelserna skulle erhålla av utskottet föreslagen lydelse, innebärande att lagarna skulle träda i kraft den 1 januari 1980.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av Knut Wachtmeister, förste vice talmannen Ingegerd Troedsson och Bo Lundgren (samtliga m).

KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Propositionen 1978/79:111 om åtgärder mot krångel och onödig byråkrati väcktes i februari i år. Det dåvarande skatteutskottet beslöt i våras att till hösten uppskjuta behandlingen av de delar som hade hänvisats till utskottet. Det rörde sig om tre olika delar: förenkling i taxeringslagen, ändringar beträffande tullen och dess verksamhet samt slutligen ändringar i lagen om handeln med drycker.

Utskottsmajoriteten har nu ytterligare en gång uppskjutit behandlingen av den del som rör handeln med drycker. Därmed kommer det att dröja minst ett år från det att propositionen har lagts fram tills denna del har behandlats här i kammaren.

Det kan naturligtvis sägas att en del avarter och oformligheter som propositionen ville upphäva, exempelvis förbudet att servera öl i personal-

matsalar, redan är neutraliserade genom att tillstånd vanligen beviljas i varje enskilt fall. Inte desto mindre är det enligt min uppfattning önskvärt att en enligt mångas uppfattning felaktig lagstiftning så snabbt som möjligt ändras.

Mot bakgrund härav har vi moderater i ett särskilt yttrande framfört vårt beklagande av detta ytterligare uppskov. Då någon sakbehandling sålunda inte har ägt rum har jag inte heller något yrkande, herr talman, utan nöjer mig med att beklaga dröjsmålet.

TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Under sin korta tid som ensamt regeringsparti gick folkpartiet med buller och bång ut och förklarade att nu skulle man minska byråkrati och onödigt krångel. Vad som blev kvar av det stora numret i regeringspropositionen beträffande skattefrågor var några mycket små marginella förändringar. En av dem var dessutom inte genomförbar, visade det sig när skatteutskottet och riksskatteverket synade förslaget. Att höja deklarationspliktsgränsen från 4 500 till 6 000 kr. blev den enda förenkling som regeringen kunde genomföra i denna så uppblåsta fråga.

Regeringen har härigenom visat att den inte är beredd att förändra det orättvisa skattesystemet vare sig genom att förenkla systemet eller genom att skapa nya rättvisa beräknings- och beskattningsmetoder.

Vänsterpartiet kommunisterna har i en motion föreslagit att riksdagen uttalar sig för en statskommunal enhetsskatt och en övergång från inkomstbeskattning till beskattning av produktion. De förslagen skulle vid ett genomförande fylla kraven på både rättvisa och minskning av krångel och byråkrati. Förslagen innebär också att den orättvisa djungel av avdrag som f. n. tillåts skulle utmönstras i hög grad. Därigenom minskar också byråkratin genom minskad kontroll osv. Likaså minskar det onödiga krånglet genom färre överklagningar av taxeringsbeslut.

Jag skulle kunna räkna upp många organisatoriska fördelar med de här förslagen, men det jag redan tagit upp får i vart fall för tillfället räcka.

Det skulle framför allt genom vänsterpartiet kommunisternas förslag bli en rättvisare fördelning av skattebördorna i samhället, och det skulle gynna små- och medelinkomsttagarna. Detta förklarar naturligtvis att de borgerliga inte är intresserade av dessa förenklingar och förändringar, när de nu skulle få sådan effekt.

Man kan konstatera att regeringens förslag har vunnit gehör på vissa andra områden, ett gehör som sannolikt inte varit avsett. Jag kan inte finna att det är några andra motiv än just mindre byråkrati som ligger till grund för att utskottet i betänkandet inte med ett enda ord motiverar sitt förslag till yrkande om avslag på vpk-motionen. Jag ifrågasätter om det var sådant regeringen avsåg med sin proposition. I vart fall kan inte jag finna någon täckning för den här sortens avbyråkratisering i regeringsförslaget.

Den ignorans som skatteutskottet ger sig in på genom att inte ens med ett ord motivera sitt avstyrkande borde faktiskt föranlåta talmannen att ge utskottet en reprimand. Om ett förslag föreligger till behandling så skall det

också behandlas. Det får inte gå till så att det sägs att det finns en motion och att den sedan avstyrks utan motiveringar och bemötanden.

Jag yrkar bifall till vpk-motionen 2467.

DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Vi är nu inne i sluttampen av behandlingen av folkpartiregeringens proposition om åtgärder mot krångel och onödig byråkrati. Det är ett arbete som engagerat flertalet av riksdagens utskott, lika väl som arbetet med propositionen en gång engagerade samtliga departement i regeringskansliet.

Några av de förslag som framställdes har riksdagen avslagit, men den stora merparten har godkänts. Att det har skett en viss sällning är inte så märkvärdigt. I praktiskt taget varje sådan här fråga måste man ju göra avvägningar mellan flera angelägna mål. Å ena sidan har vi önskemålen om att förenkla lagstiftningen, att föra ner besluten, att förkorta handläggningstiderna, att rensa i blankettfloran, att underlätta kontakter mellan myndigheter och medborgare och att göra det offentliga språket så enkelt och begripligt som möjligt. Å andra sidan har vi t. ex. kraven på rättssäkerhet och likhet inför lagen, på träffsäkerhet i olika riktade insatser och på tillfredsställelse underlag för myndigheters och politiska organs beslut. I regeringspropositionen diskuteras denna målkonflikt, och den som är intresserad kan läsa mer utförligt om den i förvaltningsutredningens debattskrift *Krångla lagom*, som publicerades i fjol. Jag tror faktiskt att många av riksdagens ledamöter skulle ha utbyte av den skriften, inte minst de ärade ledamöterna av skatteutskottet.

Låt mig om dagens betänkande säga att det är mycket tillfredsställande att utskottet tillstyrker tre av regeringens förslag till förenklingar. Man går med på att gränsen för deklaraionsplikt höjs till 6 000 kr., vilket innebär att tiotusentals människor som ändå inte skall betala skatt nu inte heller behöver deklarerera. Man accepterar att småförsändelser inte skall behöva belastas med tull och andra införselavgifter när det rör sig om obetydliga värden. Detta innebär inga förluster för statsverket, eftersom den administrativa hanteringen kostar ungefär lika mycket som staten tar in. Däremot innebär det uppenbarligen både besparingar och mindre trassel för enskilda och företag. Ett tredje förslag som tillstyrks avser en oformlighet i mervärdeskattesystemet som nu undanröjs.

Ett fjärde förslag avstyrker utskottet. Det gäller en förenklad deklaraionsblankett, som skulle ha kunnat användas av någon dryg halv miljon skattskyldiga med relativt okomplicerade inkomstförhållanden, bl. a. många pensionärer. Utskottet anser inte, sägs det i betänkandet, "att det enbart av förenklingsskäl finns anledning att frånträda principen att den skattskyldige bör ha huvudansvaret för deklaraionens riktighet". I rättvisans namn bör det påpekas att någon sådan tanke inte finns i propositionen.

Ett annat argument mot regeringsförslaget är att tidpunkten för förslaget är illa vald "med hänsyn till den pågående omläggningen av taxeringen i första instans". Detta får väl anses vara ett fint sätt att uttrycka vad som framgår

Nr 39

Onsdagen den
28 november 1979

*Förenklad deklaraionsförfarande,
m. m.*

Onsdagen den
28 november 1979

*Förenklat deklara-
tionsförfarande,
m. m.*

mellan raderna i riksskatteverkets yttrande, nämligen att verket f. n. har allt sjå i världen med att få det nya RS-systemet att fungera och därför inte mäktar med några ytterligare förändringar under den närmaste tiden. Jag har större förståelse för det argumentet än för en del andra invändningar som också reses av utskottet och remissinstanserna, och jag skall därför avstå från att yrka bifall till propositionens förslag. Men låt mig poängtera att arbetet på att åstadkomma enklare deklarationer måste gå vidare. Alla vet ju att detta är en av de stora stöttestenarna i kontakterna mellan medborgare och myndigheter.

Glädjande nog tycker jag mig också kunna spåra vissa tendenser till nytänkande hos skatteutskottet. För några år sedan var det kalla handen från utskottet när jag vid två tillfällen motionerade om att taxeringsmyndigheterna med hjälp av datatekniken borde sammanställa tillgängliga uppgifter från arbetsgivare och andra i ett utkast till självdeklaration. Detta utkast skulle sedan tillställas den enskilde för eventuell komplettering och bestyrkande på heder och samvete och under precis samma ansvar som nu gäller. I det remissyttrande som inhämtats från kammarrätten i Stockholm uttalas nu ett stöd för denna tanke, och även skatteutskottet säger i sitt betänkande att det i huvudsak kan ansluta sig till en fortsatt förenkling av deklarationsblanketterna efter dessa linjer. Riksskatteverket och regeringen har anledning att notera den förändrade inställning som nu kommer till uttryck i riksdagens beslut.

I marginalen kan det så slutligen vara värt att notera en annan liten åsiktsförskjutning. När antibyråkratipropositionen lades fram i våras mötte den häftig kritik från egentligen bara ett håll, nämligen från moderaterna, som med stort buller och bång förkunnade att det här var ett krafsande på ytan. Den kritiken följdes upp i en partimotion, som bl. a. gick ut på att förslaget om förenklade deklarationer var alldeles för begränsat. Men när den moderata ledamoten i riksskatteverkets styrelse fick ta ställning till förslaget tyckte hon i stället – liksom resten av styrelsen – att det var alldeles för långtgående, och den uppfattningen delas tydligen också av moderaterna i skatteutskottet. Vad som förut var ett krafsande på ytan var alltså vid närmare granskning alldeles för mycket. De glada trumpetstötarna från i våras har tystnat.

ERIK WÄRNBERG (s):

Herr talman! Skatteutskottets betänkande nr 9 behandlar de förslag från den s. k. krångelpropositionen som ligger inom skatteutskottets ämnesområde. Knut Wachtmeister är som jag förstår helt överens med oss andra om vad som står i utskottets betänkande, men han är mera kritisk mot vad som inte står där.

Utskottet behandlar nämligen inte den del av propositionen som handlar om dryckeslagstiftningen, utan denna tänker utskottet ta ställning till i ett senare sammanhang vid detta riksmöte. Några olägenheter ser inte utskottet med ett sådant förfarande. Propositionen lades visserligen fram på riksdagens bord i slutet av förra riksmötet, men någon längre tid har ju inte förlutit. Det

bör dessutom tilläggas att riksdagen någon månad innan propositionen lades fram behandlade motioner med samma innehåll som propositionen. I ett sådant läge tycker utskottet att frågan, som inte bara är en administrativ historia utan ett viktigt inslag i den alkoholpolitik som riksdagen beslutade om 1977, kunde anstå till det nu löpande riksmötet. Man har också anledning tro att motioner kommer att avlämnas på nytt om ett par månader, så ärendet kan med fördel vänta till våren. Jag har inte för avsikt att gå in i sakfrågan, men jag tycker jag kan lämna den upplysningen, att socialstyrelsens alkoholpolitiska nämnd i sitt yttrande framhållit att en ändring av den nu gällande lagstiftningen, som började tillämpas så sent som januari 1978, på sätt som föreslagits i propositionen icke vare sig skulle minska krånglet eller fylla någon annan uppgift. Till sakfrågan ber jag dock att få återkomma senare. Men låt mig ändå till herr Wachtmeister säga, att utskottets majoritet kanske inte tycker precis som herr Wachtmeister att det 1977 fattade beslutet är felaktigt.

Huvudämnet som tagits upp i propositionen är frågan om en förenklad deklara-tionsblankett. Skatteutskottet har stort intresse av att en sådan kan komma till stånd, och det finns ingen åsiktsförändring i utskottet på den punkten. Men man anser att ett så dåligt underbyggt förslag som det som föreligger i propositionen är omöjligt att genomföra. Dels skulle detta förslag inte innebära några som helst förenklingar utan snarast innebära komplikationer för deklaranterna, dels är förslaget en fara för rättssäkerheten.

Det man i propositionen menar skulle innebära en förenkling är förslaget om att vissa inkomsttagare inte skulle behöva sätta ut några summor för inkomster från olika arbetsgivare – man kunde sätta ut arbetsgivarens namn men inte några summor – utan taxeringsmyndigheten skulle införa beloppen ur de uppgifter som arbetsgivaren tillhandahåller. Detta system skulle gälla för dem som bara har löneinkomster, som endast önskar utnyttja schablonavdraget på 100 kr. och som heller inte har större kapitalinkomster eller förmögenheter.

Men vad händer om arbetsgivarens uppgifter är felaktiga? Den skattskyldige bär enligt propositionen fortfarande ansvaret för deklara-tionen och kan alltså straffas för felaktiga uppgifter som lämnats av arbetsgivaren. Detta anser utskottet vara ett starkt hot mot rättssäkerheten – allra helst som en inte obetydlig del av arbetsgivaruppgifterna är felaktiga, enligt riksskatteverkets upplysningar. Utskottet anser f. ö. att den deklara-tionsskyldige är den som bör bära ansvaret för den avlämnade deklara-tionen även i fortsättningen, och mot bakgrund av detta ställningstagande bör han också själv uppge inkomsten. Riksskatteverket och kammarrätten i Stockholm har i sina yttranden pekat på att vissa andra möjligheter till förenklingar föreligger utan att man ändrar ansvarsfrågan.

När Daniel Tarschys talar om att en halv miljon inkomsttagare – huvudparten av dem pensionärer – skulle få en enklare deklara-tion så har han i stort sett fel. Hälften av pensionärerna är nämligen redan i dag befriade från att deklarerera, och de andra skulle förmodligen inte få det enklare på det sätt som föreslås utan svårare.

Vpk har i sin motion, som väckts i anledning av propositionen, föreslagit att riksdagen skulle göra ett uttalande till förmån för en progressiv statskommunal enhetsskatt och att en stegvis övergång från inkomstbeskattning till produktionsbeskattning borde ske.

Utskottet anser att de föreslagna skattetyperna mera är förslag till ändring av gällande regler för beskattningens storlek och fördelning och mindre är fråga om en administrativ förenkling. Därför har inte utskottet gått närmare in på någon sakbehandling av motionsyrkandena, vilket Tommy Franzén i dag tycker är felaktigt. Vi menar, trots att vi tycker de är intressanta, att dessa förslag inte hör hemma i dagens behandling. Jag vågar dock säga så mycket som att vid en progressiv statskommunal enhetsskatt blir den fördelning som efteråt skall ske mellan stat och kommun betydligt krångligare att klara ut än med det system med två olika skatter som vi har i dag. Av fördelningskäl kan ändå en sådan skatt vara motiverad, men utskottet anser att det inte finns anledning att nu diskutera frågan i detta sammanhang.

Frågan om produktions- eller inkomstskatt är heller ingen administrativ lämplighetsfråga. Det är i stället fråga om ett ställningstagande till den typ av skatter som gagnar samhället bäst, och den frågan är så oerhört viktig att den inte får avgöras på grundval av vilken beskattning som är enklast att administrera.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till skatteutskottets hemställan i betänkande nr 9 i dess helhet.

KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Jag vill bara säga några ord till Daniel Tarschys.

Moderata samlingspartiet vill gärna bekämpa krångel och onödig byråkrati även när det gäller deklarationsblanketterna. Vi har ingalunda ändrat uppfattning, utan vi tycker tvärtom att det är angeläget att det arbetet skall fortsätta. Vad vi vänt oss emot är tidpunkten. Vi anser inte att det är riktigt att redan nu genomföra den åtgärd som föreslagits.

Förslaget har varit ute på remiss bl. a. till riksskatteverket och kammarrätten i Stockholm. Vi har tagit hänsyn till dessa remissvar, och de har varit kritiska i det här avseendet. Det är väl helt i sin ordning att man tar hänsyn till den kritik som framförs från särskilt tunga remissinstanser. Det förhållandet att en av utskottets moderata ledamöter också är ledamot av RSV:s styrelse, som också varit negativ, ändrar ju inte saken. Jag tröstar mig emellertid med att folkpartiledamöterna i utskottet har varit av samma uppfattning som vi moderater.

Kontentan av det hela är att vi skall fortsätta arbetet med att bekämpa krångel och byråkrati, men inte på så sätt att detta kan få icke önskade konsekvenser såsom i det här fallet när det gäller ansvaret för den egna deklARATIONEN.

TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Skatteutskottets ordförande gav nu motiveringarna till varför man ville avslå våra motionsförslag. Han sade att de skattetyper som vi

föreslaget är intressanta, men att utskottet inte har ansett att den frågan hör hemma i den här debatten.

Men varför i herrans namn inte skriva det då i utskottsbetänkandet och inte bara helt ignorera våra förslag? Det hör ju till vanlig hederlighet att man talar om varför man inte vill vara med om en sak, och en motivering borde faktiskt ha lämnats i utskottsbetänkandet. Vi skulle naturligtvis kunna ta upp en diskussion om huruvida de föreslagna åtgärderna innebär en förenkling eller inte, men det kanske inte är lämpligt just nu, eftersom frågan om en progressiv statskommunal enhetsskatt inte är färdigbehandlad. Erik Wärnbergs bedömning att systemet med en sådan skatt totalt sett skulle innebära ökad byråkrati i förhållande till nuvarande system delar jag inte, men det är ingen mening med att vi tvistar om det nu.

Vad som däremot är viktigt i detta sammanhang är det jag berörde i mitt första inlägg, nämligen att vi samtidigt som vi bedömer om ett system med progressiv statskommunal enhetsskatt är rationellt bör beakta att systemet också har ett värde ur rättvisesynpunkt i fråga om fördelningen av skatterna i samhället. Man bör alltså inte förkasta en del av bedömningsgrunden bara för att den inte råkar falla under den här propositionen. Om utskottet bedömer våra förslag så att de innebär förenklingar och samtidigt medför förbättringar ur rättvis- och fördelningssynpunkt när det gäller små- och medelinkomsttagare, då borde man också kunna göra ett uttalande till förmån för det skattesystem vi föreslagit och ge regeringen i uppdrag att utreda hur det skall genomföras.

DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Jag har ingen invändning emot att moderaterna tar intryck av sakskalet, men jag tyckte ändå att det var värt att notera att samma parti som i våras med buller och bång förklarade att regeringens förslag var alltför blygsamt nu anser att det är alltför långtgående.

ERIK WÄRNBERG (s):

Herr talman! Jag återkommer till herr Franzén och vill säga att skatteutskottet inte bara en gång utan vid flera tillfällen har behandlat de här frågorna. Skatteutskottet har alltså inte på något sätt ställt sig nonchalant till förslagen. Varenda gång vi har behandlat en skattefråga har vpk väckt liknande motioner, och förslagen har blivit föremål för behandling av skatteutskottet, och utskottet kommer säkert att behandla dem ytterligare. Men vi tycker att dessa frågor är alldeles för viktiga för att tas upp nu när vi diskuterar hur man skall förenkla administrationen. Detta får inte ses bara som en fråga som rör administrativ förenkling.

Till Daniel Tarschys vill jag säga att vi biföll de småsaker som var föreslagna i propositionen. Det innebar inte någon större framgång för regeringen. Jag tycker att frågan om deklara-tionsgränsen skulle ha lagts fram när regeringen haft något skatteförslag att komma med. Om regeringen hade velat genomföra materiella regler som medförde att en inkomsttagare inte behöver få någon skatt om inkomsten understiger 6 000 kr., då borde man ha

Nr 39

Onsdagen den
28 november 1979

*Förenklat deklara-
tionsförfarande,
m. m.*

tagit upp frågan om deklarationsgränsen långt tidigare i samband med ett skatteförslag. Det hade varit naturligare, och då hade den inte behövt tas upp just i det här sammanhanget.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. A 1, A 2 samt A 3 a och b

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. A 3 c

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 2467 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Tommy Franzén begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkande 9 mom. A 3 c röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motion 2467 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Tommy Franzén begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 313
Nej – 18

Mom. A 3 d och B

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

§ 9 Föredrogs

Socialutskottets betänkanden

1979/80:11 med anledning av dels propositionen 1978/79:118 om ändring i läkemedelsförordningen m. m. jämte motioner, dels viss del av propositionen 1978/79:202 om avgiftsuttaget till försäkringen för tilläggs pension och arbetsskadeförsäkringen under åren 1980–1984, m. m.

1979/80:12 med anledning av vissa motioner som väckts i anslutning till propositionen 1979/80:1 om socialtjänsten och som avser förhandlingar rörande ändrat huvudmannaskap för ungdomsvårdsskolorna och de allmänna vårdanstalterna för alkoholmissbrukare.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 10 Vissa kyrkliga frågor

Nr 39

Onsdagen den
28 november 1979

*Vissa kyrkliga
frågor*

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1979/80:17 med anledning av motioner i vissa kyrkliga frågor.

I detta betänkande behandlades motionerna

1977/78:355 av Martin Olsson (c) och Ulla Ekelund (c), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde översyn av bestämmelserna om tillfällig upplåtelse av kyrkorum för kyrkligt ändamål,

1977/78:649 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen skulle besluta att hos regeringen begära att förslag skyndsamt framlades om kyrkans skiljande från staten.

1978/79:196 av Rolf Hagel (apk) och Alf Lövenborg (apk), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde skyndsamt förslag om kyrkans skiljande från staten.

1978/79:215 av Karin Andersson (c) och Anna Eliasson (c), vari hemställts att riksdagen hos regeringen skulle anhålla att förslag förelades riksdagen om att all diskriminering av kvinnor i samband med prästutbildning, prästvigning och prästtjänstutövning i svenska kyrkan skulle upphöra och att kvinnans lagstadgade lika rätt till prästtjänst fullt ut skulle genomföras,

1978/79:401 av Bonnie Bernström (fp), vari hemställts att riksdagen skulle besluta om viss ändring i kyrkolagens 19 kap. 2 § och att ändringsförslaget – innebärande ett slopande av förbudet att prästviga handikappade – skulle överlämnas till kyrkomötet,

1978/79:404 av Doris Håvik (s) och Kurt Hugosson (s), vari hemställts att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om förslag som innebar att samtliga biskopar var skyldiga att prästviga kvinnor,

1978/79:1088 av Gösta Bohman m. fl. (m), vari hemställts att riksdagen som sin mening uttalade att de framtida relationerna mellan staten och kyrkan borde utformas på ett sådant sätt att kyrkans karaktär av öppen, rikstäckande folkkyrka kunde vidmakthållas, och

1978/79:1675 av Jan Bergqvist (s), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde förslag om att kyrkolagstiftning skulle jämföras med allmän lagstiftning och undantas kyrkomötets kompetens.

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle

1. beträffande stat–kyrka–frågan m. m. förklara motionerna

a) 1977/78:649,

b) 1978/79:196,

c) 1978/79:1088 och

d) 1978/79:1675

besvarade med vad utskottet anfört om frågans fortsatta handläggning.

2. beträffande kvinnoprästfrågan förklara motionerna

a) 1978/79:215 och

b) 1978/79:404

besvarade med vad utskottet i denna del anfört,

3. beträffande upplåtelse av kyrkorum förklara motionen 1977/78:355 besvarad med vad utskottet i denna del anfört.
4. beträffande ändring i 19 kap. 2 § kyrkolagen förklara motionen 1978/79:401 besvarad med vad utskottet i denna del anfört.

HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! År 1972 var det många människor i vårt land, inom statskyrkan, inom frikyrkan och inom arbetarrörelsen, som såg fram emot ett skiljande mellan kyrkan och staten. Anledningen till optimismen var att det efter 14 års utredande hade lagts ett resultat som kunde tjäna som grund för beslut i frågan. Men, tyvärr. Den dåvarande regeringen ville tydligen inte röra vid kyrkans privilegier utan retirerade och inledde en period av förhållning genom ytterligare utredande. Den period som nu inleddes var naturligtvis till glädje för de krafter som inget hellre vill än att allt skall vara oförändrat, eller nästan oförändrat med bara några små justeringar som kan släta över ett fortsatt samband mellan kyrka och stat. Under förhållningstiden, som jag vill kalla tiden efter 1972, har också initiativ till interna överläggningar inom kyrkan tagits, och en grupp ledd av ärkebiskopen har haft ytterligare samtal med representanter för staten.

I bilaga till betänkandet redovisas synpunkterna från stat-kyrka-förslaget, SOU 1978:1. Det sägs bl. a. att i våras borde ett förslag ha lämnats till riksdagen om att man 1984 skulle kunna genomföra *relationsförändringar*, det begrepp man numera använder. Tidigare hette det skiljande. Man sade att det var nödvändigt att lägga förslaget i våras, eftersom det tar 4-5 år innan man skulle kunna genomföra en sådan här förändring. I stället för att nu, efter ytterligare 7 års utredande och samtalande, lägga ett förslag till riksdagen, sade regeringen i mars i våras att eftersom 1978 års kyrkomöte visat djup splittring i frågan kyrka-stat, har regeringen beslutat att inte lägga fram något förslag. Man säger i stället att frågan skall handläggas ytterligare i syfte att vinna den bredare enighet som regeringen anser önskvärd.

Nu är det alltså ytterligare utredningar att vänta på och kanske ytterligare flera år går innan man kan komma så långt som till ett förslag till riksdagen.

Man måste fråga sig om inte det här är att ta onödigt stor hänsyn till dem inom kyrkan som kämpar för ett bevarande av sambandet. Överläggningarna med partierna, dit inte vi var kallade, visar på att det finns en majoritet för ett skiljande av kyrka och stat.

I vår motionstext säger vi att kyrkans skiljande från staten är ett gammalt krav som har förhalats. Vi säger vidare att risken för vidare förhållning är stor. När nu utskottet yrkar avslag på vår motion 649 får man ändå säga att avsnittet "Fortsatt utredningsarbete" i utskottsbetänkandet är ett fint praktiskt exempel på att vår inledande beskrivning i motionen är helt riktig. Frågan förhalas ytterligare. Vi är angelägna om att man snarast skall kunna lägga fram ett regeringsförslag om kyrkans skiljande från staten, inte minst därför att det bör vara vars och ens beslut om han eller hon vill tillhöra en kyrka eller inte. Valfrihet brukar det kallas i debatten. Och det är faktiskt litet

märkligt att de partier som för någon vecka sedan talade sig varma angående det olämpliga i att genom centrala beslut kollektivansluta medlemmar till ett politiskt parti, i den här frågan inte har några betänkligheter trots att åren går.

Vi är nu inne på det tredje decenniet när vi diskuterar denna fråga. Till den svenska kyrkan kollektivansluter man folk långt innan de är förmögna att skriva sin egen reservation. Det är tydligen bara vpk som i såväl den förra frågan om kollektivanslutning till de politiska partierna som i den här frågan om kollektivanslutning till kyrkan har en rak linje, dvs. frivillig anslutning till den organisation som man har intressegemenskap med. Vägen dit för kyrkans del går över ett skiljande från staten, och då kan man också skapa rättvisa förhållanden mellan de olika kyrkor som finns i vårt land.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till vår motion nr 649.

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Kyrkofrågor avgörs som bekant av en treenighet bestående av riksdag, regering och kyrkomöte. Den fråga som vpk-motionen tagit upp och som Hans Petersson i Hallstahammar nu argumenterat för behandlades så sent som i början av detta år av kyrkomötet. Med röstetalet 54 mot 42 uttalade sig kyrkomötet för ett bevarat samband mellan stat och kyrka.

Som ett resultat av kyrkomötets ställningstagande och partiöverläggningar därefter arbetar nu, som Hans Petersson var inne på, en rad utredningar med olika frågor på det kyrkliga området. Konstitutionsutskottet redovisar i sitt betänkande mycket utförligt vad som hänt och vilka utredningar som är på gång. Ett stort antal motioner i skilda kyrkofrågor behandlas också i betänkandet. På samtliga de områden som motionerna tar upp pågår fortsatt utredningsarbete. Utskottet hänvisar till detta i sitt enhälliga betänkande och tar alltså inte ställning i sak till de olika motionsförslagen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 a och b

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionerna 649 av Lars Werner m. fl. samt 196 av Rolf Hagel och Alf Lövenborg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Hans Petersson i Hallstahammar begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkande 17 mom. 1 a och b röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionerna 649 av Lars Werner m. fl. samt 196 av Rolf Hagel och Alf Lövenborg.

Onsdagen den
28 november 1979

*Rätt för kyrkofull-
mäktige att besluta
om partistöd*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Hans Petersson i Hallstahammar begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 306
Nej – 20

Mom. 1 c – 4

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

§ 11 Rätt för kyrkofullmäktige att besluta om partistöd

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1979/80:18 med anledning av motion om rätt för kyrkofullmäktige att besluta om partistöd.

I detta betänkande behandlades motionen 1977/78:904 av Margareta Andrén (fp), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde förslag om att kyrklig kommun borde kunna besluta om partistöd.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:904.

Reservation hade avgivits av Bertil Fiskesjö (c), Sven-Erik Nordin (c), Bengt Kindbom (c), Daniel Tarschys (fp) och Esse Petersson (fp) som ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1977/78:904 hos regeringen begärde förslag om att kyrklig kommun skulle kunna besluta om partistöd.

ESSE PETERSSON (fp):

Herr talman! Kyrkofullmäktigvalet blir alltför ofta det glömda valet. En månad efter de allmänna valen till kommun, landsting och riksdag är det dags för ett kyrkopolitiskt val. De ekonomiska resurserna är ytterst begränsade. Därför måste de kyrkopolitiska frågorna nästan uteslutande spridas till allmänheten på frivillighetens väg. Denna idealitet är självklart positiv, men tyvärr helt otillräcklig för att man skall kunna nå ut med informationen till vår statskyrkas alla medlemmar. Det är också viktigt att skapa intresse inom hela medlemsgruppen för att vara med och påverka det kyrkopolitiska arbetet i den egna församlingen. Kyrkofullmäktigvalen får inte betraktas som en chimäraktig handling utan betydelse. Nödvändigt är att kyrkofullmäktigvalen blir en medlemsangelägenhet, med verkligt innehåll för alla berörda. Då krävs informationsresurser för att sprida kännedom om de kyrkliga frågorna och om hur olika grupperingar i kyrkofullmäktigvalet vill lösa dessa problem. Här är det som vi utskottsreservanter tycker att motionens synpunkter är intressanta.

Kyrkofullmäktige har nu rätt att besluta om ersättning för valsedelkostnader i samband med kyrkofullmäktigvalen. Detta är en självklarhet, men

Rätt för kyrkofullmäktige att besluta om partistöd

helt otillräckligt. Nödvändigt är att kyrkofullmäktige i resp. församling själva får möjlighet att besluta om ekonomiskt partistöd till de grupperingar som uppträder i kyrkofullmäktigvalet och blir representerade i församlingens kyrkofullmäktige. På det sättet blir det större möjligheter att föra ut de kyrkopolitiska frågorna till en allmän debatt och ställningstagande i församlingen. Vi reserverar oss anser att statsmakten inte i något underligt förmyndarnit med lagstiftningsvapnet skall stoppa den lokala kyrkofullmäktigförsamling som önskar vitalisera de kyrkopolitiska aktiviteterna för spridande av information till församlingsmedlemmarna genom de olika valgrupperingarna i kyrkofullmäktige. Genom en lagändring tvingas ingen att inrätta partistöd, men den församling som genom sina kyrkofullmäktige önskar besluta om partistöd får också rätt att göra detta. Detta borde vara en självklarhet framför allt för dem som i olika sammanhang förordar lokal självstyrelse i det här landet. En sådan här ordning medför inte några merkostnader för vare sig kommun, landsting eller riksdag, utan det är och förblir helt och hållet en kyrklig angelägenhet, som statsmakten inte bör fortsätta att sabotera.

I sitt betänkande nr 18 har konstitutionsutskottets majoritet en ganska torftig skrivning, där man på några rader försöker förklara vad man menar. Utskottet säger bl. a.:

”Utskottet vill crinra om att de kyrkliga kommunerna är långt mindre enhetliga än de borgerliga kommunerna.”

Det är ju nästan en självklarhet att kyrkofullmäktige är betydligt mindre enheter och att förhållandena är andra än i t. ex. kommunfullmäktige, eftersom partigrupperingarna inte alltid är desamma i de kyrkliga valen som i valen till kommunfullmäktige. Men det är å andra sidan inget skäl till att inte ge församlingen och dess kyrkofullmäktige möjligheter att utan pekpinnar fatta de beslut som de själva önskar.

Vidare sägs i betänkandet: ”I ett stort antal församlingar finns över huvud taget inte kyrkofullmäktige.”

Men i sådana fall är detta inte något problem. Motionen och reservationen gäller just kyrkofullmäktigvalen och kyrkofullmäktiges möjligheter att fatta beslut. Har man inte några kyrkofullmäktige så behöver man ju inte heller denna form av stöd. Det är alldeles självklart att även kyrkoråd och kyrkostämma kan tänkas behöva få denna rätt, men den frågan aktualiseras varken i motionen eller i reservationen.

Utskottet säger också: ”Församlingarna varierar också starkt när det gäller partiförhållanden.”

I detta sammanhang kan jag ge ungefär samma svar som tidigare, nämligen att dessa variationer gör det än mer angeläget för de olika grupperingarna att få ett ekonomiskt stöd för att kunna vitalisera den interna demokratin och för att sprida det kyrkopolitiska budskapet samt information i de frågor som man har att ta ställning till.

Utskottsmajoriteten fortsätter att konstatera: ”Ett partistöd som är kopierat efter vad som gäller i de borgerliga kommunerna är därför knappast den lämpligaste vägen.”

Det kan tänkas. Å andra sidan har man inte sagt att det är just det man

*Rätt för kyrkofull-
mäktige att besluta
om partistöd*

skulle utgå ifrån, utan det kan mycket väl bli fråga om vissa justeringar. Det viktigaste är att man ger möjlighet till ett partistöd. Detta kan sedan utformas på olika sätt. Det är möjligheten att fatta beslut om ett partistöd som utskottsmajoriteten vill förvägra kyrkofullmäktige.

I sista stycket i sitt betänkande kommer utskottsmajoriteten på stat-kyrka-problematiken. Det är mycket intressant att utskottsmajoriteten tar upp den saken. När vi i utskottet behandlade de frågor som tas upp i betänkandet nr 17 var de som nu utgör majoritet i utskottet mycket angelägna om att konstatera att den motion som behandlas i betänkande nr 18 inte hör samman med de frågor och det utredningspaket som tas upp i betänkande nr 17. Av det skälet bröt man ut denna fråga från de övriga.

Det kan också hävdas att denna fråga skulle ha kunnat behandlas i samband med det stora paketet av kyrkliga frågor. Den tanken framfördes dock över huvud taget inte i diskussionen, utan det ansågs att detta ärende skulle behandlas som helt fristående.

I den sista meningen av sin skrivning kommer utskottsmajoriteten fram till följande ställningstagande, som i stort överensstämmer med vad utskottet anför beträffande de övriga kyrkliga frågor som i dag behandlas: "Enligt utskottets mening bör resultaten av det pågående utredningsarbetet avvaktas innan riksdagen tar något initiativ i den i motionen aktualiserade frågan."

Det hade mot denna bakgrund varit rimligt att redan från början baka ihop behandlingen av denna fråga med dem som behandlas i konstitutionsutskottets betänkande nr 17, även om de som nu utgör utskottsmajoriteten vid utskottsbehandlingen inte ansåg att denna fråga hörde hemma i det sammanhanget. Detta är tydligen något av en efterhandskonstruktion från utskottsmajoriteten.

Det är självstyrelseprincipen som är grundläggande för oss reservanter i ställningstagandet till denna fråga. Därför har vi i reservationen skrivit på följande sätt:

"Det är enligt utskottets mening angeläget att få till stånd en förbättrad information om de frågor som de beslutande organen i de kyrkliga församlingarna har att handlägga. Det är också angeläget att stimulera till ett ökat valdeltagande vid valen till kyrkofullmäktige. Det finns ett nära samband mellan dessa frågor. Ökad information skulle med säkerhet leda till ett högre valdeltagande.

Det är allmänt omvittnat att de resurser som finns för en sådan information regelmässigt är mycket små. För att bidra till en förbättring härvidlag borde därför frågan om att ge kyrkofullmäktige rätt att bevilja partistöd enligt i huvudsak samma grunder som nu gäller för kommunfullmäktige övervägas. Den omständigheten att partigrupperingarna vid kyrkofullmäktigvalen ofta är andra än vid kommunfullmäktigvalen är ett särskilt skäl härför."

Herr talman! Jag vill yrka bifall till reservationen som är fogad till KU:s betänkande nr 18, som innebär att riksdagen med bifall till ifrågasvarande motion hos regeringen hemställer om förslag att kyrklig kommun skall kunna besluta om partistöd.

YNGVE NYQUIST (s):

Herr talman! I motionen 1977/78:904 konstaterar motionären helt riktigt att valdeltagandet vid kyrkofullmäktigval är mycket lågt. Bland orsakerna härtill nämns att en månad före kyrkofullmäktigvalet har val ägt rum till riksdag, landsting och kommunfullmäktige. Esse Petersson talade för en stund sedan om "de glömda valen". Även om det inte i motionen sägs ut i klartext får man det intrycket, att både väljare och partiarbetare skulle vara trötta och att partiernas pengar tagit slut efter den nyss förda valkampanjen. Motionären och med henne reservanterna anser att partierna som gottgörelse för detta bör få partistöd för att öka informationen och stimulera intresset.

Utskottsmajoriteten hemställer om avslag på motionen. I motsats till motionären tror man inte att ett partistöd kopierat från det som utgår i de borgerliga kommunerna skulle främja informationen om de kyrkokommunala frågorna. Det hänvisas också till de utredningar som pågår och som har den inriktningen att svenska kyrkans ställning och framtida arbetsformer skall behandlas av riksdag och kyrkomöte 1981. I dessa utredningar behandlas även frågor om de kyrkliga valen. I avvaktan på det utredningsarbetet har riksdagen inte anledning att nu ta något initiativ i motionens anda. Det har under utskottsbehandlingen inte anförts några väsentliga skäl för att riksdagen skulle följa motionens förslag.

Med detta ber jag i all korthet att få yrka bifall till utskottets hemställan.

MARGARETA ANDRÉN (fp):

Herr talman! I en motion som avlämnades redan i januari 1978 och som behandlas nu i dag framhåller jag att åtgärder måste vidtas för att stimulera intresset för val till kyrkofullmäktige.

Årets kyrkofullmäktigval har också med all tydlighet visat att sådana informationsinsatser verkligen behövs. Valdeltagandet var ju på många platser synnerligen lågt. Orsakerna till det kan vara flera, t. ex. att kyrkofullmäktigvalen kommer så snart efter valen till riksdag, landsting och kommunfullmäktige. Många är nog också valtrötta, och man borde därför överväga om inte val till kyrkofullmäktige borde ske vid annan tidpunkt. Partikassorna är som regel tömda efter de tidigare valen, varför partierna har mycket små resurser att satsa på kyrkofullmäktigvalet.

Varken ur kyrklig eller ur demokratisk synpunkt kan det vara lyckligt att så få deltar i de kyrkliga valen. Informationen bör därför ökas inför dessa val, och den närmast till hands liggande möjligheten verkar då vara att man får större ekonomiska resurser, så att man på ett bättre sätt kan gå ut och informera allmänheten.

I dagens läge har ju församlingarna möjlighet att bevilja visst anslag till partierna för tryckning av valsedlar. Men detta är inte tillräckligt, och församlingarnas beslut på den här punkten varierar ju också.

Även om församlingarna skulle få möjlighet att besluta om partistöd, så har ju församlingarna själva då frihet att besluta om sådant skall utgå eller inte.

Onsdagen den
28 november 1979

*Rätt för kyrkofull-
mäktige att besluta
om partistöd*

Den friheten bör vi ge även de kyrkliga kommunerna, liksom man tidigare har gett landstingen och de borgerliga kommunerna den friheten.

Att partiförhållandena starkt varierar inom de olika kyrkliga församlingarna tar utskottets majoritet som en motivering *mot* partistöd. Men det torde vara så att detta i stället just motiverar partistöd. Alla partier och grupperingar som deltar i kyrkliga val bör ha chans att informera om sitt program inför kyrkofullmäktigvalen.

På grund av att ett sådant här ekonomiskt stöd alltså kan utgå även till andra grupperingar än de vanliga politiska partierna kan det inte riktigt jämföras med det traditionella partistödet.

Att det f. n. pågår utredningar om kyrkans framtida ställning, vilka tycks dröja ännu några år, motsäger väl inte att man redan nu kan besluta om partistödet, för även i fortsättningen kommer ju val till kyrkofullmäktige att förrättas.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Bertil Fiskesjö m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Esse Petersson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkande 18 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Bertil Fiskesjö m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Esse Petersson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 237
Nej – 80
Avstår – 13

§ 12 Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkande

1979/80:19 med anledning av propositionen 1979/80:17 om ordningshållning vid offentliga tillställningar m. m.

Skatteutskottets betänkande

1979/80:12 med anledning av propositionen 1979/80:31 om skattefrihet för vissa ersättningar som bekostas av Nordiska ministerrådet i samband med tjänstemannautbytet mellan de nordiska länderna

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 13 Nedrustning m. m.

Föredrogs utrikesutskottets betänkande 1979/80:4 med anledning av motioner om nedrustning m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1978/79:588 av Olof Palme m. fl. (s), vari såvitt nu var i fråga hemställdt

1. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad som i motionen anförts angående en långsiktig planering av de svenska insatserna i det internationella nedrustningsarbetet,

2. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad som i motionen anförts beträffande initiativ för att främja avspänning och nedrustning i Europa,

1978/79:692 av Thorbjörn Fälldin m. fl. (c), vari såvitt nu var i fråga föreslagits

1. att riksdagen hos regeringen hemställde att, som ett led i ett fortsatt svenskt agerande i arbetet för nedrustning-utveckling, förslag lades fram till en svensk pilotstudie i anledning av FN:s studie kring nedrustningutveckling,

5. att riksdagen gav regeringen till känna vad som i motionen i övrigt anförts om inriktningen av det svenska arbetet i nedrustningsfrågorna liksom om studier och forskning kring freds- och konfliktfrågor, samt

1978/79:1768 av Rolf Hagel (apk) och Alf Lövenborg (apk), vari såvitt nu var i fråga föreslagits

1. att riksdagen beslutade hemställa att regeringen utan dröjsmål skärpte sitt ställningstagande mot tillverkning av neutronvapnet och kraftfullt verkade för ett förbud mot detta nya massförintelsevapen,

2. att riksdagen beslutade hemställa hos regeringen att snabbt inleda förhandlingar med berörda stater om upprättandet av en kärnvapenfri zon i Norden,

3. att riksdagen beslutade hemställa hos regeringen att ta initiativet till en internationell utredning om en omställning av rustningsindustrin för civil och samhällsnyttig produktion och om konsekvenserna av en sådan omställning för sysselsättningen och för en ökning av u-landsbiståndet.

Onsdagen den
28 november 1979

Nedrustning m. m.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med anledning av motionen 1978/79:588 yrkandet 1 och motionen 1978/79:692 yrkandet 5 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,
2. att riksdagen skulle anse motionen 1978/79:588 yrkandet 2 besvarad med vad utskottet anfört,
3. att motionen 1978/79:692 yrkandet 1 skulle anses besvarad med vad utskottet anfört,
4. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:1768.

ALLAN HERNELIUS (m):

Herr talman! Nedrustningsfrågan har av många betecknats som vår tids största fråga, kanske rent av bestämmande för mänsklighetens öde. Det material som finns tillgängligt vid dagens bedömning ger tyvärr inte upphov till någon optimism.

Trots att insikten om de faror som hotar med en utveckling som den nuvarande borde vara allmän och oomstridd stiger rustningsutgifterna år efter år. År 1978 beräknades de sammanlagda militära utgifterna uppgå till 400 miljarder dollar per år, en fyrfaldig ökning under de 30 åren sedan 1948. De två supermakterna svarar för något över hälften av denna summa, även om deras andel har minskat något under de senaste åren. Men tredje världens motsvarande utgifter har i stället ökat, nu på senare tid främst Afrikas och Fjärran Österns. I Afrika noteras en årlig ökning på över 15 %. De två atombomber som fälldes över Japan 1945 motsvarade 30 000 ton trotyl. I dag finns kärnvapen som till antalet motsvarar mer än en miljon Hiroshimabomber. Bara en bråkdel av dessa vapen skulle – använda i krig – komma hela norra halvklotets civilisation att upphöra att existera. Och även på södra halvklotet skulle miljontals människor dödas av nedfallet i samband därmed. Dessa väl kända siffror – och många andra – finns i den förträffliga information som SIPRI (Internationella fredsforskningsinstitutet) tillhandahåller från Stockholm.

Med cymbalens kraft borde siffror som dessa mana till eftertanke, oro, väcka och påverka de ansvariga världen över. De blir än mer fasansfulla när man tänker på att den internationella spänningen i många delar av världen just nu synes vara på väg mot nya högtryck snarare än lågtryck. Nya konfliktfaktorer har kommit till i religionens namn, t. ex. i Iran. Decennier gamla konflikter är olösta, såsom i Mellersta Östern och i Indokina, där nya brandhärdar kommit till. Därtill kommer att en tids handlingsförlamning är att vänta i en av supermakterna inför ett presidentval. I en annan supermakt synes ett ledarskifte komma allt närmare med en därav följande systemets osäkerhet. Förhoppningarna inför det årsskifte som inom kort markerar 80-talets inträde är långt borta från den i Nyårsklockorna uttalade förhoppningen om "den tusenåra fredens rike".

Arbetas det då icke på nedrustning i världen? Jo, förvisso, sedan decennier. Konferenserna är många och långa och avlöser varandra, men resultatet blir klent. Förtroendet de stora blocken och staterna emellan saknas – och därmed

också viljan. Särskilt märkbart var detta vid FN:s stora nedrustningskonferens 1978, då alla beslut fattades med consensus, vilket i sin tur föranledde en uttunning av innehållet. Det egentliga resultat som uppnåddes vid konferensen låg på den organisatoriska sidan samt i beslut om en studie av sambandet mellan nedrustning och utveckling, vilket sedermera anförtröddes en samling experter under fru Inga Thorssons beprövade ledning. Efter konferensen och i avvaktan på den amerikanska senatens godkännande av SALT II-avtalet har i stort sett tyvärr följt vad som kallats ett förlorat år. Förhandlingar om kärnvapenstopp och om förbud mot kemiska vapen har hittills icke kunnat slutföras. Men som svenska mätningar i Hagfors visat förlorades sannerligen ingen tid för nya kärnvapenprovsprängningar. Sovjet verkställde fler provsprängningar 1978 än någonsin sedan 1963. Och sprängningarna har fortsatt under 1979. 23 ryska, 13 från USA och 8 från Frankrike har observerats till oktober månads utgång i år.

I det internationella arbetet, mödosamt, tålmodsprövande men ofrånkomligt, har Sverige självfallet sökt spela sin roll för att vidmakthålla fred och minska krigsriskerna, för att verka för nationell avspänning och fredlig utveckling. Vi har gjort det i medvetande om vårt ansvar men också självfallet i eget intresse. Den svenska aktiviteten i Haag, i Genève, i FN har bestämts och genomförts av olika regeringar, som i sin tur har kunnat stödja sig på en i stort sett enhällig hemmaopinion de demokratiska partierna emellan. Den oenighet som någon gång rått har icke gällt målen – knappast heller medlen; någon gång tempot – sällan något annat.

När utrikesutskottet i år framlägger ett betänkande i nedrustningsfrågor är utskottet enigt. Som bakgrund för sitt arbete har utskottet främst haft nyttiga partimotioner från socialdemokraterna och centerpartiet. Utskottet föreslår med anledning av motionerna två riksdagens tillkännagivanden till regeringen och anser dessutom motionerna partiellt besvarade med vad utskottet anfört.

Talare från de båda partierna kommer senare i debatten att framföra sina synpunkter. Utskottet för sin del understryker, närmast i anknytning till s-motionen, att framtida forskningsinsatser kommer att krävas i vårt internationella nedrustningsarbete, att flexibilitet och beredskap inför nya förslag och nya situationer är nödvändiga, att våra egna insatser i detta arbete bör fullföljas och om möjligt intensifieras. Rustningsspiralen motiverar förstärkta svenska insatser, heter det, och utskottet utgår från att regeringen vidmakthåller en handlings- och utredningsberedskap inför den framtida utvecklingen så långt denna kan bedömas. Som exempel på vad det kan vara fråga om inför 1980-talet kan nämnas, att en av de i utskottet hörda experterna framhöll, att det kan tänkas att stormakterna i en framtid accepterar ett provstopp för kärnvapen, därför att de *redan provat färdigt* med gängse metoder. Men i så fall är det önskvärt att fundera på nya metoder, t. ex. kontroll av missiler, förbud mot tillverkning av klyvbart material för vapen etc. 1980-talets problem kan med andra ord bli annorlunda än 1970-talets. Utskottet förutsätter att regeringen vidtar de åtgärder som krävs för att på lämpligt sätt förstärka den långsiktiga planeringen av de svenska

Onsdagen den
28 november 1979.

Nedrustning m. m.

nedrustningsinsatserna.

Det är angeläget att påpeka att om någon tror sig i utskottsbetänkandet finna en kritik av det arbete som bedrivs inom nedrustningsdelegationen är detta felaktigt. Där finns ingen kritisk synpunkt på det förflutna. Utskottet vänder blickarna mot framtiden.

I centermotionen pekas särskilt på den risk för allvarliga konflikter som ligger i klyftorna mellan i-världen och u-länderna. Detta överensstämmer väl med det faktum att vårt biståndssamarbete syftar till att överbrygga klyftorna mellan rika och fattiga länder, liksom med vår anslutning till principerna bakom kraven på en ny ekonomisk världsordning. Vårt samarbete med u-länderna har även en fredsbevarande motivering och utgör liksom nedrustningssträvandena en del av vår säkerhetspolitik. Frågan om svenskt observatörskap i MBFR-förhandlingarna i Wien har av utskottet bedömts på samma sätt som i fjol. Utskottet markerar vidare sitt intresse för att, inför ESK:s Madridmöte nästa höst, arbetet på en vidareutveckling av de förtroendeskapande åtgärderna i de europeiska staterna främjas.

En apk-motion av i stort sett liknande karaktär som under förra året föranleder som då en avstyrkan från utskottets sida.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Här, herr talman, skulle egentligen mitt anförande vara slut. Men det har inträffat en del på sistone som bör medföra en kommentar, en personlig sådan eftersom utskottet icke har behandlat dessa händelser.

Det nämndes nyss att det gångna året har varit ett förlorat år, delvis till följd av supermakternas gemensamma strävanden att blockera vissa försök framför allt i kontrollfrågan. Men dessutom ser vi i dag de båda supermakterna inblandade i en propagandafejd och en allvarlig bakomliggande fejd om nya vapen i Europa.

Globalt strävar de båda maktblocken, Warszawapakten och NATO, efter inbördes balans, även om denna inte kan undgå att förskjutas gång efter annan. Några exempel på sådana ändringar: den nya politiken i Kina, Vietnams expansion, utvecklingen i Afghanistan, Egypten-Israel-avtalet. I Europa har balansen däremot legat i stort sett fast och karakteriserats av en markant WP-överlägsenhet i fråga om konventionella vapen, delvis kompenserad genom Natos överlägsenhet i robotar och flyg. Marint har förhållandet varit jämt. Den ökade WP-rustningen under senare år föranledde Förenta staterna att överväga en ny bomb, neutronbomben, vilket möttes av kraftig kritik från ett antal stater, däribland Sverige, som pekade på att varje nytt vapen i "den grå zonen" kunde öka risken för ett överskridande av kärnvapentröskeln. Kritiken följdes av en stor, framgångsrik propagandakampanj riktad mot neutronbomben, icke mot kärnvapen i allmänhet.

Kritiken föranledde USA att t. v. skrinlägga planerna. I dag finns det inte någon neutronbomb i verkligheten.

Å andra sidan har Warszawapakten konstruerat en superrobot, SS-20, som från öst når hela Västeuropa inkl. Storbritannien. Den är försedd med tre kärnstridsspetsar, och dess sprängverkan uppges vara 2 000 gånger starkare än neutronbombens. Träffsäkerheten är sådan att man räknar med en

avvikelse på högst 100 meter. Den är avsedd att ersätta 600 föråldrade medeldistansraketer som funnits i WP-området, och 120 av dessa nya SS-20-raketer sägs redan ha utlagts på förband. Jag vill reservera mig beträffande siffran 120. Den är bestridd från flera håll. Det har uppgetts att produktionskapaciteten i Sovjet inte är tillräcklig för en sådan ansträngning. Men i varje fall har dessa raketer till viss del redan utlagts på förbanden. Inför detta nya vapen vill NATO också modernisera sitt vapen och möta hotet från SS-20 med 108 raketer av typen Pershing och 464 flygande missiler, vilka skulle stationeras i Europa. Beslut avses enligt NATO att fattas vid NATO-mötet i december, och det betecknas som en strävan att uppnå jämvikt med Warszawapakten.

I detta sammanhang bör påpekas att president Breznev den 6 oktober framlade ett förslag om en reduktion av de väpnade styrkorna i Östtyskland och även viss materiel, som då uppenbarligen skulle flyttas längre österut. Detta förslag har från svenskt håll genom utrikesminister Ullsten betecknats som intressant. Många andra länder har instämt i det uttalandet.

Samtidigt har en opposition mot NATO:s planer observerats i en del NATO-länder. Dagens läge är det att i Norge frågan synes stå öppen. Som bekant – jag vill gärna inskjuta det här – tillåter man varken i Norge eller i Danmark stationering av kärnvapen på eget område i fredstid, och det är det inte fråga om nu heller. I Danmark har regeringen föreslagit ett uppskov på sex månader, under vilken tid man skulle förhandla med Sovjetunionen om stopp för tillverkning av SS-20. Den väsentliga frågan inom NATO synes vara om man skall besluta om modernisering först och förhandla sedan – vapnet tar tre à fyra år att tillverka – eller om man skall förhandla först och besluta om förstärkningen senare.

Vid en presskonferens i Bonn häromdagen förklarade den ryske utrikesministern att de föreslagna NATO-åtgärderna praktiskt taget skulle omöjliggöra varje vidare samarbete. Och den kände sovjetryske signaturen Kommissarov skrev häromdagen i en tidningsartikel att den nordiska balansen kunde komma i fara därför att varken Finland eller Sverige kunde skydda sig mot överflygning av de nya kryssrobotarna, och därigenom skulle neutraliteten vara hotad. Finland fick i sammanhanget en påminnelse om vänskaps-, samarbets- och biståndsavtalen från 1948.

Från auktoritativt håll inom svenska utrikesdepartementet har så sent som i går förklarats att Sverige utgår från att svensk neutralitet respekteras. Det har också förklarats att Sverige givetvis är berett att hävda sin neutralitet och hävda sina gränser mot kränkningar av främmande materiel eller främmande trupper samt att detta kan baseras på ett starkt svenskt försvar. Som svar på opåkallade påminnelser till oss från maktblocken är detta till fyllest.

OLLE GÖRANSSON (s):

Herr talman! I detta betänkande, nr 4 från utrikesutskottet, behandlas bl. a. en socialdemokratisk motion om nedrustning.

Som alla säkert är medvetna om har de militära rustningarna i världen ständigt ökat sedan andra världskriget. Inte minst i Europa är det så. Men

även i de fattigare länderna köps numera vapen till astronomiska summor, och nya vapenindustrier växer upp i dessa områden. I Europa, vårt närmaste område, står ständigt miljoner soldater beredda att gå i strid. Det finns flera tiotusental atomvapen till lands, i luften och till sjöss. Ja, varje fläck i Europa kan nås av dessa raketer, robotar och andra atomvapen. Samtidigt som detta sker konstrueras hela tiden nya vapen, det ena mer fullständigt än det andra.

Alla inser och håller naturligtvis med om att detta är vansinnigt, men likväl finns det någon osynlig kraft som fortsätter att driva på. Vårt land, som har haft fred i mer än 160 år, har under de gångna årtiondena kunnat driva på för en internationell nedrustning. Jag behöver bara nämna Alva Myrdals namn och hur hon i det internationella nedrustningsarbetet blev något av en legend och en god förebild för många andra länder samt utgjorde ett uttryck för vårt lands vilja till fred och nedrustning.

Naturligtvis har Alva Myrdal inte varit ensam i detta arbete. Hon har haft omkring sig människor med kunskaper på olika områden, såsom sakkunniga, forskare, tekniker, militärer och andra experter som kan en hel del när det gäller atomvapen samt biologiska och kemiska stridsmedel. Skickliga diplomater har stått till hennes förfogande, och framför allt har en enig svensk opinion stött hennes argumentering.

Mindre stater som Sverige har naturligtvis mycket begränsade möjligheter att ens inom landets gränser i någon mera betydande omfattning kunna påverka utvecklingen i riktning mot en nedrustning. Med hänsyn till vårt lands storlek är dock förutsättningarna för Sverige att spela någon större roll självfallet betydligt bättre än man i första hand skulle kunna anta. Flera faktorer bidrar till detta. Vår politiskt obundna ställning spelar sin roll liksom vårt förhållandevis höga tekniska kunnande gör när det gäller många av de frågor som nedrustningsarbetet kretsar kring. Det förhållandet att vi är medlemmar av den internationella nedrustningskommittén, CD, spelar också sin roll.

Sverige har i samband med olika nedrustningsförhandlingar under årens lopp tagit en rad initiativ för att söka påskynda nedrustningsarbetet. Över huvud taget har vi mycket aktivt engagerat oss i detta arbete. Jag vill här erinra om några förslag som Sverige lade fram redan i slutet av 1960-talet i syfte att söka åstadkomma en frysning av kärnvapenläget mellan stormakterna och andra i sammanhanget nytillkomna länder. Förslaget gick ut på att man skulle kombinera ett förbud mot spridning av kärnvapen med ett krav på fullständigt kärnvapenprovstopp och ett förbud mot tillverkning av klyvbart material för vapenändamål. Förslaget stöddes av många länder, men stormakterna ville arbeta för sig själva och ville inte bry sig om de små staterna.

Ett annat förslag från svensk sida som lades fram på 1960-talet gällde kontrollbestämmelserna i icke-spridningsavtalet. Även detta förslag gick ungefär samma öde till mötes genom stormakternas hållning.

Man kan nog påstå att Sverige under många år varit en starkt pådrivande kraft för nedrustningsarbetet i syfte att få till stånd ett fullständigt stopp för

kärnvapenprov. Svenska bidrag har kunnat lämnas till en lösning av den omstridda kontrollfrågan genom bl. a. vår sakkunskap när det gäller möjligheterna att med hjälp av seismologiska mätstationer, som den i bl. a. Hagfors, upptäcka och identifiera kärnvapenexplosioner i stort sett var som helst på vår jord där sådana inträffar. För något år sedan lade Sverige fram ett förslag till provstoppsavtal, där man pekar på tänkbara lösningar när det gäller återstående förhandlingsfrågor. Så sent som i fjol erbjöd sig också Sverige att inrätta någon form av ett bemannat internationellt seismologiskt datacenter med fullständig insyn. Vi har framfört vårt missnöje till USA, Sovjet och Storbritannien över att ännu inga överenskommelser kunnat nås på dessa områden.

Efter denna uppräknig av en rad insatser från vår sida kan man fråga sig vad detta arbete egentligen har lett till. Har det gett oss det vi hoppades på när vi en gång gick ut i de internationella sammanhangen? Det är väldigt viktigt att konstatera att det är mäktiga krafter som våra nedrustningsförhandlare möter. Det är kunniga människor med bred erfarenhet av teknik osv., och det är till syvende og sist politiska och andra faktorer som bestämmer deras handlande. I den socialdemokratiska motionen framhåller vi att vi därför inte får förtrötta utan att vi i stället bör arbeta aktivt för att komma längre på denna väg. Vi måste, tror vi, mycket mera nu och framöver kunna strukturera de olika nedrustningsproblemen. Vi måste skaffa oss ökade kunskaper om hur vi skall agera i dag för att världen i framtiden skall komma närmare en nedrustning.

Orsaken till att jag tror att vi måste fördjupa oss på det här området och inte förlita oss på någon enskild person är att världen har blivit mera komplicerad, att vi har fått mycket mera av nya tekniska lösningar och apparater. Vi vet att det finns länder där man lever under helt andra ekonomiska förhållanden. Våra kunskaper om den oerhörda fattigdomen i vissa delar av vår värld samt om vår rikedom är ytterligare exempel på att vi långsiktigt måste ta itu med vårt lands politik på det här området. Läger vi därtill de nya ekonomiska grupperingar som börjar uppstå och de religiösa utvecklingarna i stora delar av vår värld, ja, då tror jag att vi kan vara överens om att vi behöver observera och analysera utvecklingen och lägga fram förslag till mera långsiktiga lösningar.

Nästa år skall den europeiska säkerhetskonferensen sammanträda i Madrid. Det gäller då att få till stånd en uppföljning av det som redan gjorts i Helsingfors och i Belgrad. Vi socialdemokrater tror att Sverige har stora chanser att genom detta organ, ESK, långsiktigt få medlemsländerna att acceptera betydelsen av en nedrustning i Europa. Våra nedrustningsförhandlare har tidigare, som jag förut nämnt, kunnat tillgodoräkna sig och tillgodogöra sig kunskaper från andra områden i vårt samhälle, främst då från försvaret. Men i samma takt som vi minskar antalet forskare och experter inom försvaret måste vi bygga upp ett eget studiecsekretariat till våra nedrustningsförhandlars förfogande. Vi måste få forskare på nedrustningsområdet som har tillräckligt med tid och resurser för att långsiktigt kunna bygga upp en bättre nedrustningsstrategi än den som vi hittills har haft. Jag

tror att det är nödvändigt om vi även i fortsättningen skall kunna spela den aktiva roll som en gång Alva Myrdal har spelat och som Inga Thorsson fortfarande spelar. Men som vi ser det krävs det helt andra resurser än de som f. n. står till vårt förfogande. Jag tror att våra nedrustningsförhandlare i framtiden inte kan förlita sig på försvarets studie- och forskningsresurser utan att de måste ha egna sådana.

Lika viktigt är kanske att dessa resurser inte enbart finns inom regeringens kansli. De bör, som vi ser det, bli föremål för bedömning, insyn och påverkan även av partier utanför regeringens kansli. Vi måste på det här området få en utveckling som liknar den som vi nu under ett antal år har prövat när det gäller försvarets långsiktiga planering.

Herr talman! Vi socialdemokrater hälsar med tillfredsställelse utskottets enhälliga uttalande i frågan.

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Nedrustningarna hör till de företeelser i vår värld som kan få oss att tvivla på att människan verkligen är den förnuftiga varelse som vårt latinska namn påstår. Vi lever i en värld med väldigt stora problem. Vi har svårt att försörja huvuddelen av världens befolkning med det allra nödvändigaste i form av mat, bostäder, kläder och medicin. Vi står inför stora framtidsproblem när det gäller användningen av naturresurserna. Vi vet att många viktiga resurser så småningom kommer att sina för oss. Vi har globala miljöproblem, som måste lösas inom en nära framtid för att inte människans existens på jorden skall vara hotad.

Mot denna bakgrund skulle man tro att alla tänkbara resurser gemensamt satsades för att lösa detta överhängande överlevnadsproblem för människan. I själva verket satsar världens rika västländer ungefär 75 miljarder kronor om året på de stora försörjningsproblemen – alltså i form av bistånd till de fattiga länderna – samtidigt som det satsas 2 000 miljarder kronor om året på rustningar. Den stora internationella satsningen sker alltså inte på att lösa människans överlevnadsproblem utan på att förvärma dem genom att bygga upp ständigt större arsenaler av alltmer sofistikerade förstörelsevapen.

Man kan se två hotbilder som växer fram ur denna utveckling, två rustningsspiraler om man så vill. Den ena är supermakternas kapplöpning, där ständigt mer avancerade kärnvapen har en huvudroll, denna kapplöpning som man ständigt fruktar en dag skall nå en punkt då det inte längre går att förhindra att arsenalerna kommer till användning genom misstag eller genom att kärnvapentröskeln sänks så pass att man omärkligt glider över från en allmän spänningssituation via en militärkonflikt till en kärnvapenkonflikt.

Den andra rustningsspiralen är den regionala kapprustningen, som i väldigt stor utsträckning gäller u-länder. Det rör sig inte om samma mängder vapen eller samma penningbelopp som kommer till uttryck i supermakternas kapprustning, men kanske är den lika farlig för världsfreden om inte farligare. Här är risken att de ökade vapenarsenalerna i olika regioner av vår värld används i en konflikt, som så småningom växer till en internationell konflikt och drar supermakterna med sig.

Vad som ger detta ett särskilt kusligt perspektiv är naturligtvis risken för en kärnvapenspridning till allt flera länder. Vi vet att ganska många länder nu har de tekniska förutsättningarna för att skaffa sig egna kärnvapen, och det avtalssystem som vi bygger upp för att förhindra denna spridning av kärnvapen är ett ganska bräckligt skydd. Spridningen av kärnkraften såsom energiteknik påskyndar naturligtvis denna utveckling och försvårar ytterligare möjligheterna att förhindra en kärnvapenspridning. Därför är naturligtvis också de energipolitiska vägar som de stora industrinationerna väljer av avgörande betydelse för möjligheten att begränsa kärnvapenspridningen. Vi har ansvaret för att det skall kunna finnas även andra alternativ än kärnkraften att välja på för stater i olika delar av världen.

Det tekniska nedrustningsarbete som med så stort tålamod och med så mycken möda har bedrivits under så lång tid är naturligtvis väldigt viktigt. Det är nödvändigt att ständigt försöka finna nya avtalskonstruktioner som kan dämna denna utveckling. Det är viktigt att ständigt finna nya lösningar för att kontrollera de avtal som finns eller som man hoppas skall kunna komma till stånd. Men samtidigt är det också viktigt att nedrustningsdebatten inte blir en debatt bara om olika tekniska nedrustningslösningar. Jag tror att vi kanske mer än hittills måste ta upp också diskussionen om de bakomliggande orsakerna till kapprustningarna i världen. Orsakerna är naturligtvis flera. Jag skall bara beröra ett par.

Den första bakomliggande orsaken handlar mycket om förtroende och kontakt mellan block och nationer. Allt vi kan göra för att skapa ett friare informationsflöde över gränserna samt mer kontakt mellan människor och länder med olika system, blocktillhörighet osv. är viktiga medel när det gäller att förebygga en fortsatt upprustning.

Mot denna bakgrund har Sverige arbetat hårt för att få till stånd olika typer av förtroendeskapande åtgärder mellan militärblocken, inte minst här i Europa. Det är också mot denna bakgrund som Sverige har arbetat mycket för att få en större öppenhet kring de olika staternas militärbudgeter. Detta är en väg som vi måste slå in på oftare än hittills. Vi måste arbeta än hårdare på att försöka bygga upp någon form av förtroende och skapa ett utbyte mellan militärblocken.

Den andra viktiga bakomliggande orsaken skulle jag vilja påstå är fattigdomen och nöden i världen parad med det förhållandet att de rika industrinationerna för sin rikedom är beroende av råvarutillgångar i de fattiga delarna av världen. Fattigdomen och nöden leder till internationella spänningar. Desperationen i ett utfattigt land kan lätt ta sig uttryck i en konflikt med en granne. Vi ser runt om i vår värld många exempel på detta.

Det faktum att de rika stormakterna för sin försörjningstrygghet är beroende av vad som händer i de fattiga delarna av världen innebär samtidigt att varje lokalkonflikt bär inom sig fröet till en världsbrand. Detta faktum gör att arbetet för en ny och rättvisare ekonomisk världsordning, där de fattiga länderna får sin del av kakan och får ta hand om sina råvaror och där vi i de rika länderna kanske får slå av på våra ambitioner att ta för oss av världens samlade resurser, är en av de viktigaste insatserna för fred och nedrustning.

Arbetet för en ny ekonomisk världsordning är alltså en viktig del av våra nedrustningsansträngningar.

Det studiearbete som har initierats från svenskt håll kring sambandet mellan nedrustning och utveckling är naturligtvis av oerhört stor betydelse. Vi måste skaffa mer kunskap om hur vi i en nedrustningssituation skall kunna föra över resurser, som nu binds av militärer och militärindustrin, till en produktion som gagnar den civila verksamheten och alla folks välförhållanden, inte minst välförhållandet i u-länderna. Därför är det glädjande att det arbetet nu har kommit till stånd under Inga Thorssons ledning. Vi har i vår motion också särskilt pekat på betydelsen av att Sverige ordentligt backar upp detta studiearbete.

Fru talman! Arbetet för nedrustning kan många gånger verka hopplöst. Talarna före mig har också påmint om de mycket blygsamma framsteg som nedrustningsarbetet har lett till. Samtidigt vet vi att arbetet för nedrustning är absolut nödvändigt. Vi får inte ge tappt. Vi måste alltså beväpna oss med en oerhörd fond av envishet och tålamod i framtiden precis som hittills och jobba vidare.

Det betänkande från utrikesutskottet som vi i dag har att ta ställning till är enhälligt. Jag tar detta såsom ett tecken på den stora enighet som råder bland de politiska partierna och i landet i dess helhet om Sveriges insatser för nedrustning. Det är, kan man säga, en gemensam satsning från hela det svenska folket att på allt sätt stödja nedrustningsarbetet. Där står vi enade. Där har vi gemensamma mål. Låt oss fortsätta med detta. Det skapar den bästa grogrunden för svenska insatser också i framtiden.

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Vi är ju alla väl medvetna om kapprustningen. Flera talare har här liksom under tidigare debatter i denna fråga lagt fram siffror. De astronomiska talen är ju väl kända, varför jag inte här tänker upprepa dem ytterligare. Jag kan bara påminna om det digra material som SIPRI tar fram och som är mycket värdefullt för oss här i Sverige som intresserar oss för att debattera dessa frågor. Materialet har ju fått internationellt erkännande och kommit till nytta.

Det finns en viss spridning av begreppet kapprustning, något som Pär Granstedt varit inne på och som också jag hade tänkt ta upp. När det gäller det gamla välkända begreppet har vi alltid tänkt på en kapprustning mellan blocken, mellan Warszawapakten och NATO här i Europa, eller mellan stormakterna enligt den internationella skalan. Men som Pär Granstedt nämnde här kan man se begreppet kapprustning som ett regionalt fenomen. Vi har stater eller grupper av stater i olika delar av världen, vilka på dessa områden bedriver en kapprustning sinsemellan. Det är visserligen sant att stormaktsintressena många gånger ligger bakom, men ofta initieras den av

lokala konflikter, av intressen i det område det rör sig om. Just upprustning i dessa områden som vi vanligtvis kallar tredje världen och där kapprustningsbegreppet nu blivit en realitet, understöds tyvärr av en kraftigt ökad vapenexport från den västliga industrivärlden, som i många fall hänsynslöst och enbart för att tjäna pengar säljer vapensystem av mycket hög kvalitet. En av de mest alarmerande saker som SIPRI pekat på under de senaste åren är just den ökade strömmen av vapen till tredje världens stater.

Här kommer man också in på kärnvapenbegreppet och i samband med detta också spridningen av kärnkraftsteknologi. Jag tänker uppehålla mig något vid detta.

Det har sagts att spridningen av kärnkraftsteknologi inte hänger ihop med spridningen av kärnvapen. Det har också sagts att det plutonium som man får ut vid reaktortyper av det slag som används – lättvattenreaktorer – är föga användbart för att tillverka bomber, att det är lättare att skaffa sig det plutonium man behöver på annat sätt och att det är svårt att bygga bomber av det plutonium som utvinnes i lättvattenreaktorer.

Det är emellertid en uppfattning som alltmer börjar sättas i fråga. Det finns en känd forskare i USA, Ted Taylor, som under många år varnat just för möjligheterna att tillverka vad han kallar "primitiva" atombomber just av sådant plutonium som framvinnes ur de civila kärnkraftsreaktorerna. Taylor har varit med från början i USA:s atombombprogram, han känner väl till saken och han var med om att konstruera de första försöksbomberna – före Nagasaki och Hiroshima. Han säger – detta är numera allmänt vedertaget – att det är mycket lätt för nästan vem som helst att med material som kan utvinnas från det civila reaktorprogrammet tillverka vad man kallar "primitiva" bomber, som naturligtvis inte är i klass med dem som framställts exakt för sitt förstörande syfte men som trots detta är oerhört användbara. Detta är alltså en sak som började väcka allt större uppmärksamhet och som också vi här i Sverige bör ägna litet större uppmärksamhet än tidigare. Framför allt bör vi kanske släppa av litet på den nonchalanta attityd som finns hos många som anser att kärnreaktorprogram och kärnvapenprogram inte hänger samman. Det är faktiskt en sanning som erkända forskare inte numera längre håller med om. Det är en sak som vi borde observera betydligt allvarigare än vi tidigare har gjort.

Vi vet att kärnvapnen utvecklas vid sidan om detta också för rena vapenändamål. Allan Hernelius har redan nämnt utvecklingen av neutronbomben häromåret. Denna bomb var i och för sig bara ett historiskt fullföljande av den tidigare utvecklingen av kärnvapnen. Vi känner till att det under 1950-talet utvecklades inte bara superbomber – allt större. Det fanns också i den motsatta riktningen en utveckling av allt mindre laddningar. Dessa kallades då för taktiska atomvapen, som med lätthet kan bäras av mindre flyg och som kan skjutas ut med artillerigranater osv. Samtidigt pågick också en kvalitativ forskning och förändring av kärnvapnen, där neutronbomben som sagt var ett sista steg. Tidigare hade vi under 1950- och 1960-talen den s. k. koboltbomben, som också var ett försök att öka strålningseffekten – det är ju vad som gäller för neutronbomben.

Det finns alltså all anledning att hålla spänd uppmärksamhet också på detta fenomen. Vpk kan inte inta den ganska positiva attityd som Allan Hernelius lät framskymta. Han sade att man nu kunde släppa intresset för neutronbomber, att USA numera lagt dem på hyllan, att protesterna som alla vet hade stor verkan, kanske framför allt från de NATO-länder som var berörda i Europa, och att man nu så att säga kunde släppa detta begrepp och tro att allting är väl. Vi anser att man fortfarande måste hålla uppsikt på den kvalitativa utvecklingen av kärnvapnen, däribland neutronbomben. Vi har därför framställt följande särskilda yrkande, som delats ut i kammaren: att riksdagen med anledning av motionen 1978/79:1768 hos regeringen hemställer att Sverige i det fortsatta arbetet i olika nedrustningsorgan kraftfullt verkar för att nya typer av kärnvapen, som t. ex. neutronbomben, förbjuds.

Jag vill alltså, fru talman, hemställa om bifall till detta yrkande.

I det sammanhanget kommer vi naturligtvis också in på forskningen. Så småningom kommer vi att få en proposition via utbildningsutskottet, där fredsforskningen kommer att tas upp. Det gäller då inte bara SIPRI, som jag tidigare talade om i detta sammanhang och som är väl värt att få anslag, utan det gäller naturligtvis också forskningen vid våra universitet. Vi hoppas att dessa frågor, när de väl kommer upp, också kommer att få en positiv behandling.

Som det framhållits från socialdemokratiskt håll är det viktigt att forskningen får resurser, att den inte längre kopplas ihop med försvarsforskningen vid FOA på det sätt som nu har gjorts. Jag tycker att det är mycket positivt att man kommer fram till sådana slutsatser som kan göra det möjligt att vi får särskilda forskningsanslag just på nedrustningsområdet, som inte kopplas via forskningsprogrammet vid FOA. Om man kommer fram till en sådan ordning, kommer vi att hälsa detta med stor tillfredsställelse.

Avslutningsvis vill jag säga något om det som Allan Hernelius berörde i slutet av sitt anförande. Det gäller den upptrappning av rustningarna som vi kan märka i Europa och som har manifesterats under de senaste månaderna. Jag håller inte med Allan Hernelius när han framställer detta som en ömsesidig upptrappning, utan jag anser att ansvaret för upptrappningen i Europa och den nya rustningsspiral, som inletts där, företrädesvis måste läggas på NATO. Vi kan åter gå till det material som t. ex. SIPRI tagit fram. Där ser vi att överlägsenheten i form av kärnstridsspetsar, vapenbärare osv. under hela efterkrigstiden varit markant för NATO visavi Warszawapakten. Man har också ständigt krävt att Sovjet och Warszawapakten skall trappa ner sina konventionella styrkor i Europa. Man har sagt att det är nödvändigt.

När nu Warszawapakten kraftigt reducerar sina konventionella styrkor, möts detta av fortsatta försök till en ytterligare stärkning av den andra sidans nukleära program. Om vi får en ny rustningsspiral startad i Västeuropa, måste skulden till detta bäras av NATO till allt övervägande del.

INGRID SUNDBERG (m):

Fru talman! Riksdagens kammare, fåtaligt besatt, diskuterar nedrustning – men nedrustning existerar knappast. Vad som finns är ett internationellt arbete på att begränsa en upprustning som saknar motstycke i fredstid. Ett undantag utgörs måhända av SALT-avtalet mellan stormakterna, som bl. a. kommer att innebära en minimal reducering av antalet kärnvapenbärare från 2 400 till 2 250. Som jämförelse kan nämnas att stormakterna i dag totalt har närmare 15 000 kärnstridsspetsar på bombflygplan och robotar. Och den tekniska utvecklingen går vidare. Stridsspetsarna på den amerikanska interkontinentala roboten Minuteman är så exakta att hälften av ett antal avfytrade robotar skulle träffa inom 200 meter från det avsedda målet på interkontinentalt avstånd. Nästa generation stridsspetsar beräknas kunna få en träffsäkerhet på ett tiotal meter.

Den ömsesidiga avskräckningen genom militär styrka – terrorbalansen – och de uppenbara samarbetsintressena mellan öst och väst – avspänningspolitiken – har varit två avgörande faktorer för att bevara freden i Europa. Terrorbalansen har alltså ansetts kunna ha en fredsfrämjande effekt, men genom en allmer förödande slagkraft finns det numera risk för att stormakterna genom den avancerade tekniska utvecklingen kan räkna med att vinna ett krig genom första slaget. Det finns alltså starka skäl för att genom nedrustningsarbetet förhindra en militärteknologisk utveckling som ökar riskerna för krig.

Upprustningen och den intensiva kärnvapentechniska utvecklingen har också betydelse för vår egen säkerhetspolitik. Det förtjänar att påpekas att vårt aktiva och relativt sett framgångsrika arbete, som flera talare har talat om, inte enbart haft en grund i omtanke om världsfreden – det står också i relation till vår egen säkerhets- och försvarsplanering. Nedrustning och rustningskontroll utgör långsiktiga mål som i olika former sedan länge ingått som ett led i den svenska utrikes- och säkerhetspolitiken.

Ett exempel är att Nordens betydelse för den sovjetiska delen av kärnvapenbalansen har tilltagit. Nordatlanten spelar i fortsättningen en viktig roll för NATO:s sjöförbindelser och för Warszawapaktens förutsättningar att påverka dessa.

Fru talman! Vid en debatt som denna kan lämnas siffror i oändlighet om upprustningen i världen och om militärutgifternas ofattbara höjder, men det är inte det frågan gäller i första hand. Allt tal om begränsning i dessa fall blir utan verkan, om man inte samtidigt beaktar de risker för konflikter som ligger i den ökande konkurrensen om världens råvarutillgångar, i energibristen och i den låga beredskapen för allvarliga störningar i ländernas ekonomi. Nedrustningsfrågorna måste med andra ord sättas in i ett större sammanhang, där förtroendeskapande åtgärder mellan länderna har sin viktiga plats. Sverige har upprepade gånger i internationella sammanhang fört fram krav på en utbyggnad av dessa. Det är glädjande för utskottet att kunna konstatera att en av huvudpunkterna i utrikesdepartementets arbete inför den andra uppföljningskonferensen av ESK i sommar är att försöka få till stånd en utvidgning av dessa och att utsikterna verkar ljusare än vad fallet var inför uppföljnings-

Nr 39

Onsdagen den
28 november 1979

Nedrustning m. m.

konferensen i Belgrad.

1978 har i nedrustningshänseende här i dag karakteriserats som ett förlorat år. Den stagnation som rått har sin grund i den förlamning som SALT II-förhandlingarna lagt på supermakternas vilja att nå några som helst resultat i förhandlingar inom FN:s ram eller inom nedrustningsdelegationen i Genève. För Sveriges del finns det ingen orsak att minska insatserna i det internationella förhandlingsarbetet, eftersom vi måste hoppas att detta kommer i gång igen efter det att den amerikanska senaten har godtagit SALT II-avtalet. Detta måste emellertid ske innan presidentvalskampanjen börjar på allvar. Från nedrustningssynpunkt är det av stor betydelse att det kommer i gång inom rimlig tid – i annat fall torde både 1979 och 1980 komma att kunna karakteriseras som förlorade år, och vi har inte råd med fler förlorade år.

I den socialdemokratiska motionen som utskottet behandlat krävs bl. a. en långsiktig planering av det svenska nedrustningsarbetet. I motionen kan utläsas en viss – om än inte uttalad – kritik mot de svenska insatser som gjorts hittills. Det finns därför skäl att påpeka att utskottet i sin skrivning betonar att Sverige intar en framträdande och uppskattad position i det internationella nedrustningsarbetet. Men naturligtvis måste vi i framtiden ha en god beredskap för vårt arbete, och den beredskapen måste i många fall grundas på forskningsresultat. Vi måste också ha en flexibilitet i denna vår beredskap. Flexibiliteten kan motverkas av ett alltför hårt fastläggande av riktlinjerna för svenskt agerande. Det gäller med andra ord att finna en balans mellan flexibiliteten och den långsiktiga planeringen. Trots allt är det supermakterna som i ord och handlingar bestämmer inriktningen av nedrustningsarbetet.

Hur förutsättningarna förändras kan åskådliggöras genom att man ser på förhållandena inför den andra granskningskonferensen om icke-spridningsavtalet som skall äga rum i juni nästa år. Vid den första granskningskonferensen 1975 fanns motsättningarna i huvudsak mellan länder som hade kärnvapen och länder som inte hade kärnvapen. Nu finns de i första hand mellan i-länder och u-länder – detta oberoende av om dessa har anslutit sig till icke-spridningsavtalet eller inte och oberoende av om de har eller skulle vilja ha egna kärnvapen. Problemet ligger också numera i att få en balans mellan kärnvapenstaternas löfte att nedrusta och icke-kärnvapenstaternas åtagande att avstå från att skaffa kärnvapen. Den internationella kontrollen över kärnbränslet, som Oswald Söderqvist tog upp, kan ju inte heller fungera på önskat sätt så länge både USA och Sovjet motsätter sig kontrollen i de egna länderna. Den ökande motsättningen mellan i- och u-länder vad gäller nedrustningsfrågor har förändrat och försvårat Sveriges roll – också i det hänseendet att vårt stora militärtekniska kunnande inte längre spelar samma roll som tidigare. Det innebär emellertid inte att vi kan göra avkall därpå.

Utskottet anser också att fleråriga forskningsinsatser kan komma att krävas på olika områden. Hittills har vi i nedrustningsarbetet haft tillgång till kunskaper som tagits fram i huvudsak för att tillgodose det svenska försvarets behov av planeringsunderlag och kvalificerad materiel. Den internationella utvecklingen och olika avtal om rustningskontroll har medfört att vissa typer av anfall mot vårt land, t. ex. med kärnvapen eller BC-stridsmedel, kan

bedömas som mindre sannolika. Det har fått till följd att forskning på dessa områden har flyttats över till andra områden. Därmed begränsas emellertid våra möjligheter att i nedrustningsarbetet lägga fram vetenskapligt underbyggda förslag, och dessutom försämras våra möjligheter att kontrollera avtalens efterlevnad.

Utskottet gör därför här en markering och säger att det inte finns anledning att anta att den framtida utvecklingen på nedrustningsområdet kommer att ställa mindre krav på svenskt militärtekniskt kunnande och utgår från att regeringen vidmakthåller en handlings- och utredningsberedskap inför den framtida utveckling som kan bedömas. Det förvånade mig därför något att Olle Göransson framförde krav på ett särskilt studiesekretariat utanför regeringens kansli och försökte få in underlag för beslut om ett sådant i utskottets betänkande. Det finns skäl att påpeka att detta inte är diskuterat i utskottet, och jag vill därtill erinra om att nedrustningsdelegationen är ett organ där samtliga politiska partier är representerade. Dessutom är det såvitt kan bedömas i dag ganska orimligt att tänka sig att en avancerad typ av militär forskning skulle kunna försiggå vid ytterligare ett institut.

Försvarets forskningsanstalt finansierar i dag – förutom driften av ett av världens mest kända seismologiska observatorier, Hagforsobservatoriet, och undersökningarna för kontroll av atmosfäriska provsprängningar – olika uppgifter som nedrustningsdelegationen kan begära och ha behov av. Men, som också Allan Hernelius betonade, 1980-talet kommer givetvis med säkerhet att ställa nya krav på nya typer av forskning. Som exempel kan nämnas satellitforskning. Frankrike har i Förenta nationerna föreslagit upprättandet av ett internationellt satellitorgan för att också små länder skulle kunna få tillgång till de data som satellitöverföring ger. Sverige är med i den expertgrupp inom FN som nu undersöker hur planerna på ett sådant institut skall kunna förverkligas.

Nedrustningsarbetet på det internationella planet har dessutom förändrats i ett avseende. Direkta förhandlingar har i viss mån ersatts av ett växande studiearbete inom FN:s ram, dvs. beslut fattas om tillsättandet av expertgrupper med uppdrag att studera en given fråga. Sverige har i det sammanhanget varit aktivt, vilket har sagts här tidigare i dag, och flera grupper har tillsatts genom svenskt initiativ. Man bör emellertid beakta att dessa studiegrupper också kräver tillgång till forskningsresultat som underlag för sitt arbete. Som exempel kan nämnas att Sverige i oktober i år vid ett möte i expertgruppen för FN:s kärnvapenstudie, i vilken Anders Thunborg är ordförande, presenterade ett kapitel om effekten av kärnvapenanvändning, vilket grundades på ett noggrant utredningsarbete och togs väl emot.

Kvaliteten på material från svensk sida som läggs fram i detta och liknande fall kan naturligtvis av andra länder fungera som bedömningsunderlag när det gäller övrig svensk militärpolitisk verksamhet och därigenom positivt påverka omvärldens bedömning av denna.

Fru talmån! Trots alla planer, all god vilja och allt arbete – miljoner och åter miljoner arbetstimmar – som lagts ned på att minska upprustningen i världen kan man inför de magra resultaten gripas av en känsla av maktlöshet. Jag tror

att det då är viktigt att peka på att vi inte vet hur världen skulle ha sett ut utan allt detta arbete. Kanske hade rustningsspiralen nått ännu mycket högre, med de verkningar detta skulle ha haft för världsfreden och tredje världens förhållanden. Själva förekomsten av nedrustningsarbetet utövar trots allt ett tryck på stormakterna. Det är det trycket som Sverige har bidragit till att utöva och bl. a. gjort det som Oswald Söderqvist kräver i sitt förslag, nämligen aktivt arbetat för att begränsa utvecklingen och införandet av nya typer av kärnvapen. Att Oswald Söderqvist här särskilt nämner neutronbomben är bara ett led i den kommunistiska propaganda som tidigare har förts här i kammaren, och jag vill i det sammanhanget erinra om vad Allan Hernelius sade om utvecklingen av SS-20 i öststaterna.

Det tryck som är en följd av nedrustningsarbetet får stormakterna att också ta hänsyn till vad mindre stater vill arbeta för. Utan det trycket hade vi kanske inte haft några SALT-förhandlingar eller några konventioner. Sedan kan det i och för sig spela en mindre roll om strategiska och taktiska kärnvapen räcker till för att döda hela jordens befolkning tio gånger om eller fyrtio gånger om. Sverige har i nedrustningsarbetet ett stort förtroendekapital som Sverige måste ta till vara. Att utskottet är enigt måste från andra länders sida uppfattas som en enighet som ger styrka och i det här fallet styrka att förvalta detta förtroendekapital.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan i betänkandet nr 4.

OLLE GÖRANSSON (s) replik:

Fru talman! Ingrid Sundberg säger att vi i motionen är kritiska mot de hittillsvarande strävandena, och det ligger väl någonting i detta. Men jag tror inte att man i första hand skall tänka att det är vårt land som har gjort för litet. Framför allt är det väl vårt arbete som inte har gett de åsyftade resultaten.

Att vi begär en långsiktig planering beror ju inte på att vi vill låsa oss vid ett beslut att det skall bli så eller så år efter år. Enligt vår åsikt gäller det att behålla vår handlingsfrihet och att få en mer flexibel syn på vad det som vi i dag föreslår innebär i ett mera långsiktigt perspektiv.

Vi vill helt enkelt gå vidare i dessa frågor. Vi vill få flera människor engagerade i den här debatten, så att inte bara experter och forskare deltar i det internationella nedrustningsarbetet. Vi hoppas alltså att allt fler kommer att vara med i detta arbete.

När vi förr talade om försvarspolitik var ju allting försvarspolitik. Här har det emellertid efter hand skett en förändring så till vida att försvarspolitik numera är bara en del av vår säkerhetspolitik. Andra bitar är vår utrikespolitik, biståndspolitik och handelspolitik. Men det har aldrig varit svårt att komma överens om att det naturligtvis inte är försvaret som skall bygga ut vårt bistånd. Vi har ju haft speciella grupper som klarat den delen. Andra har stått för vår handelspolitik och fått praktiska erfarenheter därvidlag.

Jag menar att man bör se lika odramatiskt på vad vi nu säger. Vi måste öka och vidga resurserna på nedrustningsområdet, så att vår nedrustningspolitik

inte blir ett bihang till försvarets andra uppgifter, som berör ett helt annat område som är lika viktigt för vårt nationella oberoende. Enligt vår mening kan och bör vi skapa resurser som kan användas i vår säkerhetspolitik. Men i framtiden bör det kanske i allt mindre grad bli en koppling till försvarets resurser på detta område.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Fru talman! Ingrid Sundberg sade i sitt anförande att kravet på att man fortfarande skall bevaka utvecklingen på kärnvapenområdet, särskilt utvecklingen av nya vapen typ neutronbomben, bara var ett utslag av kommunistisk propaganda. Det var mycket dumt sagt. Säger man så vet man inte vad man talar om, eller också har man inte tagit del av vad som hände då det här var aktuellt för ungefär två år sedan. Det väckte oerhört starka protester inte bara bland kommunister utan inom breda grupperingar – i Holland, Belgien och andra länder i Västeuropa, där t. o. m. partier långt ute på högerflygeln var aktiva i protesterna mot utvecklingen av neutronvapnet.

Därför tycker jag att det finns all anledning att ytterligare uppmärksamma den här saken. Med den erfarenhet vi har vet vi ju, att även om en stormakt som USA tills vidare har lagt undan planerna på ett sådant vapen, finns de naturligtvis med i tankarna, i forskningsuppgifterna och i den tänkbara framtida arsenalen. Jag försökte ge en liten historisk bakgrundsbeskrivning av utvecklingen av kärnvapen. Neutronbomben är bara en i en lång rad av sådana vapen, som man började ta fram redan tidigt på 1950-talet, när man experimenterade med olika varianter för att öka strålningen, minska strålningen, öka språngeffekter, minska språngeffekter osv., i syfte att få fram ett bredare register just av kärnvapen. Den utvecklingen fortsätter naturligtvis. Det här är alltså ingen kommunistisk propaganda, Ingrid Sundberg, utan alla som sysslar med nedrustning bör verkligen ta det på allvar och inte avfärda det med sådana fraser.

INGRID SUNDBERG (m) replik:

Fru talman! Nej, Oswald Söderqvist, det är att *enbart* nämna neutronbomben som är kommunistisk propaganda. Utrikesutskottet och kammarens ledamöter har i olika betänkanden uttryckt den uppfattningen att utvecklingen av nya kärnvapenslag, typ neutronbomben, SS-20 osv., skall förhindras i den mån Sverige kan bidra till sådant. Men det är det exklusiva användandet av just det ordet som jag ser som kommunistisk propaganda.

Så till Olle Göransson. Jag blev litet oroad av att höra att det socialdemokratiska kravet på långsiktig planering av det svenska nedrustningsarbetet i första hand syftar till att arbetet skall utvidgas och nå ut till fler människor. Jag ser nämligen det som två helt olika saker. Där är givetvis informationen om nedrustning och behovet av nedrustning i världen en mycket viktig fråga. Men när det gäller den typen av forskningsresurser som det internationella nedrustningsarbetet kräver är det i första hand kvaliteten på forskningen som har betydelse. Jag menar alltså att det är viktigt att hålla isär frågan om

avancerad militärteknologisk forskning och önskan att sprida information om behovet av nedrustning, vapenutveckling osv. till ett stort antal människor.

Sedan är frågan var en eventuell utvidgning av forskningen skall ligga. Utskottet har inte diskuterat detta. Det torde vara fel av både Olle Göransson och mig att här försöka göra några förutsägelser. Jag tyckte ändå att de exempel som Olle Göransson här gav – biståndet, handelspolitiken osv. – inte är relevanta. Om man nämligen vidhåller kravet på en hög kvalitet på avancerad forskning måste man ofta utnyttja befintliga resurser, just därför att man därigenom uppnår en högre kvalitet på forskning och forskningsresurser – och det är inte bara Sverige som är i den situationen.

Sedan är en gång: Den politiska insynen i de forskningsresultaten har ledamöter från samtliga partier i nedrustningsdelegationen.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Fru talman! Jag vet att moderaterna liksom alla andra högerkrafter försöker att enstämmigt koppla ihop neutronbomben med exempelvis den sovjetiska SS-20. Men det är två vitt skilda ting. Ingrid Sundberg, som man bör känna till när man talar om sådana här saker. SS-20 är en vapenbärare, som i och för sig kan bära vilka laddningar som helst, naturligtvis även neutronbomber om man skulle ha tillgång till sådana. Det skall jämföras med de raketer och vapenbärare av olika slag som också finns i USA, exempelvis multipla stridsspetsar. Det innebär att en stor raket kan bära flera mindre, som kan riktas in mot skilda mål. De kan i och för sig också förses med olika stridsspetsar. Det är helt irrelevant att jämföra SS-20, som är vapenbärare, och neutronbomben, som är en kvalitativ utveckling av kärnvapen och en historisk efterföljare till exempelvis koboltbomben, som USA tog fram ganska tidigt.

Försök hålla fakta samlade när vi diskuterar dessa saker, så blir diskussionen mer meningsfull!

OLLE GÖRANSSON (s) replik:

Fru talman! Vi menar att information, om den skall vara bra, inte skall gå enbart från ett håll till det andra utan information bör vara ömsesidig, dubbelsidig. I de här frågorna tror jag med andra ord att det är väldigt viktigt att man får en dialog till stånd mellan dem som är experter och oss vanliga lekmän. Den kunskapen, den informationen, den debatten kan vi bara uppnå om vi blir förelagda fakta och om vi får vetskap om vad det är för olika saker och ting man analyserar och utvecklar. Det är först då jag tror att informationen och därmed nedrustningsfrågorna kan slå rot hos en större allmänhet.

När det gäller frågan om var resurserna skall ligga tror jag att man från moderat håll blåser upp en litet onödig strid. Det är helt naturligt att vi så länge vi kan har kunnat utnyttja försvarets resurser och då framför allt FOA:s kunnande på ABC-området, också köper tjänster från försvaret till våra nedrustningsförhandlare. Men problemet i dag är att försvaret inte har

tillräckligt med kunskaper på dessa områden, därför att vi har dömt ut det och sagt att vi inte tror på att detta inom en rimlig tid kan drabba vårt land. Därmed är experthjälpen i dag mindre till våra nedrustningsförhandlare, även om vi vill öka ut den.

Jag menar att vi, i ett läge där resurserna börjar försvinna, måste fråga oss: Skall vi ge försvaret pengar för att det skall kunna fortsätta att ha denna kunskap, även om vi från försvarspolitisk synpunkt inte anser att den är mest angelägen? Eller skall vi försöka att göra denna resurs fristående och direkt underställd våra nedrustningsförhandlare? Det är detta frågan gäller, och vi har inget svar på detta. Det här är mycket viktigt för oss, därför att skall vi i framtiden kunna delta i den internationella nedrustningsdebatten måste vi göra klart för oss hur vi vill ha det.

INGRID SUNDBERG (m) replik:

Fru talman! Jag vill till Olle Göransson säga att man måste hålla isär frågan om kunskapen i sig och allmänhetens vetskap om kunskapen. Vi har från vårt håll verkligen inte gjort några ansatser till att blåsa upp strid i den här frågan. Men jag kände mig tvungen att reagera när Olle Göransson fick det att verka som om ett förslag om ett fristående studieseekretariat någon gång i framtiden fanns inrymt i utrikesutskottets betänkande, vilket det inte gör. Jag har ännu inte velat ta ställning, men jag tror att det blir mycket svårt att åstadkomma ett sådant sekretariat.

Till slut, Oswald Söderqvist: SS-20 är ett robotsystem med samma användningsområde som neutronbomben. Jag vill bara erinra om vad Allan Hernelius sade. Sprängverkan av en sådan robot är 2 000 gånger större än av neutronbomben. Jag tror att Oswald Söderqvist och jag kan enas om – och jag beklagar att det inte finns uttryckt i vpk:s särskilda yrkande – att det angelägna för Sverige är att motverka varje form av utveckling och förbandsläggning av nya kärnvapen efter den förmåga vi har.

Förste vice talmannen anmälde att Oswald Söderqvist anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

JAN BERGQVIST (s):

Fru talman! Det är många frågor som har tagits upp i den här debatten, men ett genomgående tema hos alla talare har varit just att vi inte får förtrottas i arbetet på nedrustning trots att det är så ohyggligt tungt och trögt och trots att det möter så oändligt mycket motstånd och politisk ovillighet.

Inga Thorsson säger i en artikel i Tiden nr 7: "Det måste öppet konstateras att förhandlingarna i dag inte ens på det begreppsmässiga planet täcker in den framrusande militärtekniska utvecklingen, än mindre förmår att kontrollera den. ---

Det framstår som alltmera orimligt att fortsätta förhandlingarna i de gamla resultatlösa spåren utan att i högre grad än hittills ifrågasätta det säkerhetspolitiska tänkandet bakom de ledande militärmakternas positioner."

Inga Thorsson anser det viktigt att nedrustningsarbetet kopplas närmare

till en konsekvent avspänningspolitik i Europa. Hon säger: "En önskad 'politisering' av nedrustningsfrågan skulle innebära att ökad uppmärksamhet ägnades åt sambandet mellan de nya slags hot som uppträder mot den nationella säkerheten under 70-talet och de ledande militärmakternas doktriner för att möta dessa hot."

Det svenska nedrustningsarbetet under 1980-talet kommer alltså att ställas inför ännu större krav och på ännu hårdare prov. Rustningsspiralen och den snabba vapentekniska utvecklingen konfronterar ständigt nedrustningsarbetet med nya uppgifter. Det ökade sambandet mellan vår egen säkerhetspolitiska planering och vad som sker på nedrustningsområdet ger ett speciellt eftertryck åt kravet på långsiktighet vid agerandet i de internationella förhandlingarna.

Utskottet understryker också att det finns behov av både en långsiktig planering i vad gäller Sveriges egen medverkan i det internationella nedrustningsarbetet och flexibilitet och beredskap för att klara nya förslag och nya situationer.

Vidare säger utskottet att det kan komma att krävas särskilda forskningsinsatser på sådana områden som konventionella vapen, internationell vapenhandel, satellitkrigföring, submarin krigföring och kontrollmetoder. På socialdemokratiskt håll är vi naturligtvis tillfredsställda med att utskottets förslag utmynnar i ett tillkännagivande till regeringen. Det ger regeringen ett underlag för att se över vår nedrustningspolitik och ge den den fasthet och långsiktighet men ändå flexibilitet som kan komma att krävas under de nya förhållanden som vi har att möta under 1980-talet.

Nu är det ju inte många dagar kvar på det årtionde som FN en gång utsåg som nedrustningens årtionde – det årtionde som i praktiken ledde till att upprustningen nådde en för människan hittills okänd omfattning, en nivå bortom allt förnuft. Att kapprustningskurvan i världen stiger brant måste då – vilket talare från alla håll här har varit inne på – leda inte till kapitulation och resignation utan till att vi gör ännu ivrigare ansträngningar för avspänning och nedrustning. Det finns oerhört mycket att vinna i nedrustningsarbetet. Därför kan även till synes små framgångar på lång sikt komma att bli av stor betydelse. Om vi skall ha framgång i vårt nedrustningsarbete är det viktigt att det utvecklas en bred folklig opinion och att man allmänt debatterar dessa frågor. I den opinionsbildningen får informationen inte bara gå åt ena hållet och debatten inte föras på så sätt att motsynpunkter inte kommer fram. Det måste naturligtvis vara en öppen diskussion och en dialog, så att alla svenskar känner att nedrustningen är en fråga som angår dem.

ALLAN HERNELIUS (m):

Fru talman! Mot slutet av denna debatt är det egentligen inte mycket att tillägga. Det är lätt att instämma i vad många här har sagt, t. ex. herr Bergqvist nu senast. Det herr Bergqvist säger om behovet av information är alldeles riktigt. Sverige har också med framgång i Förenta nationerna verkat för att FN skulle ta upp informationen om nedrustningsfrågor på bred basis. Så har också skett. Det har varit ett stort framsteg, eftersom många inom FN från

början inte ville höra talas om en sådan information. Men våra påpekanden vann gehör, och det är en god sak. Vi hoppas att denna information skall kunna fortsätta även i Sverige i de sammanhang som här erbjuder sig.

Fru talman! Jag skulle möjligen vilja säga några ord med anledning av Oswald Söderqvists yrkande. Vi hade förut två kommunistpartier i kammaren. Nu är det ett kommunistparti. Det är helt naturligt att det kvarvarande partiet gärna övertar en del av apk:s efterlämnade arv. Så har också skett här, då man i ett särskilt yrkande vill ge ett visst stöd åt en apk-motion som utskottet haft att behandla i detta sammanhang.

Jag vill fästa uppmärksamheten på vad som står i detta yrkande. Det står att Sverige "verkar för att nya typer av kärnvapen, som t. ex. neutronbomben, förbjuds". "Nya typer" – det står ingenting om gamla typer. Det är tydligen ointressant.

Mot detta vill jag då sätta den svenska nedrustningspolitiken, bedriven av olika regeringar. Den går ut på att man skulle börja med att försöka få ett stopp på kärnvapenproven, att man skulle fortsätta med en reduktion av kärnvapenlagren för att till sist nå målet: förbud mot alla kärnvapen.

Det är en viss skillnad på Oswald Söderqvists yrkande och den politik som regeringen fört med stöd av de demokratiska riksdagspartierna.

Nu skall jag inte klandra Oswald Söderqvist för detta, eftersom han är bunden av den motion som är ingiven; han har i stort sett inte kunnat formulera yrkandet annorlunda.

Jag har i alla fall velat fästa uppmärksamheten härpå och yrkar bifall till utskottets hemställan.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Jag tror inte att det är särskilt fruktbart för Allan Hernelius att försöka göra en boskillnad mellan nya typer och gamla typer. Om Allan Hernelius följt vad mitt parti gjort vid det här riksmötet och även tidigare så länge frågan om kärnvapen varit aktuell, dvs. sedan krigsslutet, så vet han mycket väl – och det gör alla i den här kammaren – att kommunistpartiet i Sverige ständigt har kämpat emot kärnvapen. Även på 1950-talet när det var högaktuellt att införa kärnvapen i det svenska försvaret – en tanke som hade ett mycket starkt stöd av Allan Hernelius parti – var vi emot kärnvapen också i det svenska försvaret. Vi har alltid kämpat emot kärnvapen.

Eftersom det sägs att man inte skall fördöma enbart neutronbomben, vill jag återigen ta upp den här frågan. Först då några grundläggande fakta. Ett kärnvapen kan verka på olika sätt: genom tryckvåg, sprängverkan, värme och radioaktiv strålning. Man har som jag sagt flera gånger tidigare försökt utveckla varianter av dessa olika typer av bomber. Neutronbomben är slutsteg i den variant som inriktats på att öka strålningen. Den är alltså uttalat personell. Det redovisade målet för neutronbomben var just att man med den skulle slå ut människor och behålla materiel och byggnader oskadade. Jämsides med att man ökade strålningsverkan hade man också experimentellt kommit fram till en möjlighet att minska tryckvågen, dvs. sprängverkan.

Det är något kvalitativt nytt, och det är därför som det finns anledning att kräva särskilda åtgärder mot den utveckling av kärnvapnen som representeras av just neutronbomben. Det tycker jag att vi kunde vara överens om. Det är fråga om en vidareutveckling av ett kärnvapen som riktar sig enbart mot människor och som kan så att säga spara materiel och byggnader. Den uttalade förutsättningen är att den som använder vapnet skulle kunna promenera in efter en viss tid och lägga beslag på orörda maskiner, byggnader och vapen, bl. a. av typen stridsvagnar och flygplan. Det är något nytt som förtjänar att bedömas särskilt.

Det var bara detta jag ville säga.

ALLAN HERNELIUS (m):

Fru talman! Jag vill å min sida bara säga att det är riktigt att neutronvapnet skadar människor men inte drabbar materiel. Den svenska regeringen, den svenska nedrustningsdelegationen och den svenska FN-delegationen har kritiserat tanken på neutronvapen och värjt sig mot att sådana införs. I denna kritik har såvitt jag vet alla demokratiska partier i Sverige instämt.

Det finns emellertid andra typer av kärnvapen, som icke gör skillnad mellan människor och materiel utan som skadar bådadera. I vårt arbete har vi velat klandra både gamla och nya kärnvapentyper. Vi har icke bara velat vända oss mot neutronvapnet utan också mot t. ex. SS-20, som är en annan form men med 2 000 gånger större sprängverkan. Men då är kommunisterna tysta. Varför?

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Jag måste än en gång säga till Allan Hernelius: Jämför gärna SS-20 och USA:s MIRV, som representerar samma vapentyp: en bärraket som kan ha flera stridsspetsar, dvs. en s. k. multipelraket. Sådana kan, som jag sade tidigare i replikväxlingen med Ingrid Sundberg, förses med vilka laddningar som helst. Man kan förse dem med konventionella sprängladdningar, t. ex. av typen brandbomber, med kärnladdningar och naturligtvis även – om kärnvapnen utvecklas i den riktningen – med neutronvapen.

Men erkänn ändå, Allan Hernelius – vilket indirekt faktiskt görs i betänkanudet – att det är fråga om något kvalitativt nytt! Annars skulle inte heller de internationella protesterna ha blivit så stora som de blev. USA har också funnit för gott att t. v. lägga sig litet lågt i denna fråga. Vad vi har velat göra med vårt yrkande är bara att påpeka att detta inte innebär att neutronvapnet är avfört från dagordningen.

PÄR GRANSTEDT (c):

Fru talman! Jag tycker att Allan Hernelius och Oswald Söderqvist debatterar i onödan. Faktum är ju att utrikesutskottet har tagit avstånd från neutronvapnet. Utrikesutskottet är liksom kammaren och även regeringen medvetet om alla de hemska egenskaper hos neutronvapnet som Oswald Söderqvist talar om. Att man dessutom tar avstånd även från andra kärnvapen kan såvitt jag förstår inte vara någon nackdel. Jag har därför, uppriktigt sagt, litet svårt att förstå den debatt som pågår just nu.

ALLAN HERNELIUS (m):

Fru talman! Jag pekade också just på det förhållandet att utrikesutskottet och Sveriges riksdag har tagit avstånd från neutronvapnet. Pär Granstedt tillförde alltså inte debatten något nytt på den punkten.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Men då är det ju märkligt att de av oss tidigare väckta motionerna och vårt tidigare yrkande inte kan bifallas direkt, utan att man måste slingra sig och med diverse omskrivningar undvika att ta ställning till det raka och klara beskedet.

ALLAN HERNELIUS (m):

Fru talman! Förklaringen är möjligen det faktum att motionerna från åtminstone visst kommunistiskt håll under senare år riktats enbart mot neutronvapnet.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1-3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels det av Oswald Söderqvist under överläggningen framställda yrkandet, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Oswald Söderqvist begärt votering upplästes och godkändes följande votersproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utrikesutskottets hemställan i betänkan-
de 4 mom. 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit det av Oswald Söderqvist under överlägg-
ningen framställda yrkandet.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Oswald Söderqvist begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 317
Nej - 19

Onsdagen den
28 november 1979

Föredrogs kulturutskottets betänkande 1979/80:13 med anledning av motioner om lokalradion i Västsverige.

*Lokalradion i
Västsverige*

MÄRTA FREDRIKSON (c):

Fru talman! Ett motiv för införande av lokalradio var att åstadkomma möjlighet att till hela länen föra ut en ökad samhällsinformation om vad som händer inom länen. Med denna bakgrund föreslogs i proposition 1975:13 att landet skulle indelas i 24 lokalradioområden, i huvudsak sammanfallande med länsgränserna. Detta var en viktig sak. Det enda större undantaget i denna gränsindelning gällde Västsverige, där områdesgränserna för Radio Trestad och Radio Göteborg delade Älvsborgs län samt Göteborgs och Bohus län mitt itu. Det var, enligt propositionen, hänsyn till de näringsgeografiska sambanden över länsgränserna som motiverade denna avvikelse.

Med anledning av propositionens förslag väcktes motionen 1975:1839 av representanter för samtliga partier i Bohuslän. I den hemställdes att lokalradion i Västsverige skulle organiseras på sådant sätt att alla sändningar som berör bohuslänska förhållanden kan avlyssnas i hela Bohuslän.

I motionen 1839 framfördes:

”Göteborgs och Bohus län liksom landskapet Bohuslän framstår för sina innevånare, i lika hög grad som något annat län eller landskap, som en odelbar historisk och traditionell enhet och därtill alltjämt som en näringsgeografisk och administrativ enhet med gemensamma intressen och ett gemensamt informationsbehov. Den gräns som i lokalradiohänseende skulle komma att dela landskapet på tvären kan inte komma att upplevas som naturlig. Stenungsund, Orust och Tjörn är ingalunda entydigt orienterade mot Göteborg utan vänder sig också mot Uddevalla. Likaså har Uddevalla-Lysekils-regionen och norra Bohuslän mycket gemensamt med residensstaden och de expansiva länsdelarna kring Göteborg.

Det är därför ett allmänt önskemål att radioprogram som berör Bohuslän och bohuslänska förhållanden skall kunna avlyssnas i hela länet.”

Även om ansträngningar görs från länets båda lokalradiostationer att föra ut länsaktuell information – Radio Trestad direktbevakar exempelvis nu pågående landstingsmöte – blir det väldigt litet som den norra länsdelen får veta om den södra och får ta del av dess programutbud. På samma sätt ställs den södra länsdelen egentligen utanför vad som händer norrut.

Det är viktigt för hela länets befolkning att lokalradion får sådan organisation att program som berör hela Bohuslän kan avlyssnas i hela länet.

Det är vår förhoppning att problemen med det delade länet får en bra lösning i det planeringsarbete som pågår.

Kulturutskottets uttalande att en helhetssyn bör läggas på lokalradions utveckling i Göteborgs och Bohus län och i Älvsborgs län är viktigt. Det är viktigt för samhällsinformationen, det är viktigt från kulturell synpunkt.

Fru talman! Jag har inget yrkande.

HANS NYHAGE (m):

Fru talman! Ända från det ögonblick då den dåvarande socialdemokratiska regeringen lade fram sin proposition om lokalradions utformning i vårt land, har vi riksdagsledamöter från Borås och Sjuhäradsbygden fört en envis kamp mot förslaget och sedermera riksdagsbeslutet rörande vårt eget område.

Vi har med rätta varit kritiska och missnöjda. Stick i stäv mot en enhällig radioutredning frångick regeringen och riksdagsmajoriteten principen om ett lokalradioområde i varje län. Just Älvsborgs län ställdes helt utanför eget område och delades i stället upp på två andra. Borås och Sjuhäradsbygden fördes till Radio Göteborg, som redan utan detta tillskott var ett alldeles för stort och oformligt och därmed också svårhanterligt område.

Också mängder av andra tungt vägande sakska! talade för ett särskilt lokalradioområde med Borås som centrum. Eftersom de skälen redan redovisats åtskilliga gånger i den här kammaren, nöjer jag mig nu med att erinra om Sjuhäradsbygdens rent geografiska omfattning, den lämpliga storleken på folkmängden, näringslivets alldeles speciella inriktning och Borås som en centralort i ordets rätta bemärkelse.

Men inga aldrig så tunga sakska! hjälpte. Kulturutskottet och därmed riksdagsmajoriteten följde regeringsförslaget. Så har det sedan förblivit, trots upprepade framställningar om en ändring. Detta har skett i form av riksdagsmotioner; det har också skett i ett yttrande från en enhällig länsstyrelse i Älvsborgs län.

Men trägen tycks till slut vinna. Även om kulturutskottet också denna gång pliktskyldigast yrkar avslag på motionerna, så har dock hela frågan fallit framåt i den riktning vi motionärer eftersträvar. Utskottsskrivningen andas denna gång en för oss motionärer mycket positivare inställning än vad som tidigare varit fallet. Utskottets hänvisning till det pågående planeringsarbetet inom lokalradioföretaget och framför allt till vad Radio Göteborg kommit fram till i sitt utredningsarbete är enligt min mening av den karaktären, att utskottet i förlängningen ser en lösning av frågan som står i överensstämmelse med den uppfattning som råder i Sjuhäradsbygden och som vi motionärer förfäktar. Det vore angeläget att få denna inställning bekräftad av utskottets talesman i den här debatten.

Det är alltså min uppfattning att vi nu med tillförsikt kan se fram mot en ändrad områdesindelning, innebärande att Sjuhäradsbygden får en egen lokalradioorganisation. Det är också min förhoppning att resurstilldelningen därvid blir sådan, att verksamheten kan drivas på ett så ändamålsenligt sätt och i en sådan omfattning, att den blir till gagn för människorna i bygden.

Fru talman! Som framgår av vad jag här anfört har jag inget särskilt yrkande i ärendet.

KURT HUGOSSON (s):

Fru talman! Sedan riksdagen år 1975 antog propositionen om lokalradion har vi från Västsvrige varje år motionsvägen aktualiserat frågan om lokalradions organisation där. Även vid årets riksmöte har ett flertal motioner i samma fråga väckts.

Som de båda föregående talarna framhållit gjordes ett rent organisatoriskt avsteg när man inte följde länsgränserna vid inrättandet av lokalradion för Västsvrige. Radio Göteborg omfattar i dag ett område bestående av två landsting, två län och 19 kommuner, därav Sveriges näst största kommun, och man har ett befolkningsunderlag på 880 000 invånare.

Med utgångspunkt i den erfarenhet vi under dessa år har vunnit av lokalradion, som trots de organisatoriska förhållandena har gjort ett bra jobb, hävdar vi att denna arrondering är ytterst olämplig. De kommuner som befinner sig i periferin får inte den täckning i lokalradion som vore önskvärd.

I en motion som jag tillsammans med partivänner från Göteborgs och Bohus län väckte inför detta riksmöte föreslås den förändringen att Göteborg och Borås får egna sändningsstationer samt att Alingsås och Stenungsund får framtida sändningsmöjligheter. Vi vill att Radio Göteborg blir en paraplyorganisation för dessa fyra lokalradioområden.

Sedan vi väckte denna motion har man inom lokalradion tittat på organisationen. Det är intressant att konstatera att Radio Göteborg för lokalradiobolaget har presenterat förslag som i stora delar sammanfaller med de funderingar som vi har framfört i vår motion.

Utskottet konstaterar i likhet med motionärerna att det föreligger speciella problem i Västsvrige, att lokalradiosituationen i Västsvrige utan tvekan är komplicerad och inbegriper såväl tekniska som organisatoriska frågor och att en förändring bör övervägas.

Som Hans Nyhage framhöll har kulturutskottet – äntligen höll jag på att säga – visat en viss förståelse för de problem som kännetecknat lokalradiosituationen i Västsvrige. Men man är väldigt försiktig när det gäller att ge uttryck för någon uppfattning i frågan. Man säger: "Det ankommer på lokalradions ledning att göra de resursavvägningar och prioriteringar som behövs för en totalplanering av lokalradions utveckling, varvid även Radio Göteborgs förslag till resursförstärkningar och organisatoriska förändringar vägs in."

De förslag som kom från Radio Göteborg sammanfaller i stor utsträckning med de förslag som har väckts motionsledes av olika representanter från Västsvrige. Jag vill gärna att utskottets talesman verifierar att kulturutskottet delar lokalradions synpunkter i dessa frågor. Jag tror att det är väldigt viktigt att vi inte helt och hållet överlåter denna frågas handläggning till lokalradiobolagets ledning. Jag menar att regering och riksdag också har ett ansvar i denna fråga och att riksdagen bör ge uttryck för en uppfattning i frågan. Därför ser jag fram emot att utskottets talesman gör den deklarationen, för den skulle ge lokalradiobolagets ledning en uppfattning om hur man skall hantera planerna.

Det är, fru talman, nödvändigt att göra en organisatorisk förändring i ett lokalradioområde med ett befolkningsunderlag som uppgår till i det närmaste 1 miljon. Ett sådant lokalradioområde kan inte jämföras med ett lokalradioområde för ett enda län och med ett befolkningsunderlag som kanske uppgår till en tiondel av det befolkningstal som gäller för Radio Göteborg.

OLLE ERIKSSON (c):

Fru talman! I kulturutskottets betänkande nr 13 behandlas tre motioner om lokalradion, och alla tre motionerna berör lokalradion i Västsverige, vilket också framgått av de tre föregående inläggen. Jag vill först redogöra för bakgrunden till områdesindelningen för lokalradion.

1969 års radioutredning föreslog att landet skulle indelas i 36 lokalradioområden. Av 24 län skulle 13 få egna lokalradioområden, och de återstående 11 länen skulle uppdelas i två eller tre områden. Denna uppdelning av länen i flera lokalradioområden mötte övervägande negativ kritik från remissinstanserna inom berörda län. När så lokalradiopropositionen kom 1975 förordade statsrådet länen som områden för lokalradion. Undantagna från den regeln blev två län i Västsverige – Göteborgs och Bohus län samt Älvsborgs län. Här pekades det på att det fanns bl. a. starka näringsgeografiska samband över länsgränserna, och på vissa håll var de så omfattande att det för lokalradions del fanns starka motiv för ett undantag från en indelning som följde länsgränserna. Resultatet av detta blev att de norra delarna av Älvsborgs län och Bohuslän bildade ett område med tyngdpunkten i trestadsregionen Uddevalla-Vänersborg-Trollhättan – Radio Trestad. Sedan bildade Göteborg och Borås med omkringliggande kommuner ett lokalradioområde – Radio Göteborg/Sjuhärad, där Borås fick en egen lokalredaktion, som inte bara förser Radio Göteborg med programstoff för sändning över hela området utan dessutom har möjlighet till egna sändningar över Radio Sjuhärad, som omfattar Borås med omkringliggande kommuner.

Älvsborgs län, som är landets fjärde i storlek, fick med den här områdesindelningen ingen egen lokalradio, och detta bäddade för viss kritik. Kritik kom från Vänersborg och Trollhättan mot att lokalradion placerades i Uddevalla. I Boråsregionen, som befolkningsmässigt fyller kraven väl för en egen lokalradio, har man sedan starten varit missnöjd med sin status som försöksstation, s. k. satellitstation. Och i Göteborg har man tyckt sig ha för litet resurser till sitt stora område, där man bl. a. skall dela med sig av sin tid för program om Borås och Sjuhärad och till de mellersta delarna av Älvsborgs län, nämligen Alingsåsregionen.

Många här berörda, och då inte minst ledningarna för Sveriges Lokalradio, Radio Göteborg/Sjuhärad och Radio Trestad, har hela tiden varit medvetna om de många svårigheter som lokalradion har i dessa två län, som i sig rymmer både storstadsproblematik och glesbygdsfrågor. Det fanns från början i dessa två län ingen enkel patentlösning för lokalradions områdesindelning – det skall vi vara medvetna om.

I utskottsbetänkandet finns det utförliga redogörelser för dels utvecklingsplanen för lokalradion, som en planeringsgrupp inom Sveriges Lokalradio arbetat med, dels långtidsplanen som Radio Göteborg/Sjuhärad nyligen färdigställt för sitt lokalradioområde. Av dessa planer framgår ganska tydligt att man är väl medveten om de problem som aktualiserats av motionärerna och som de tre föregående talarna pekat på i sina inlägg. Trots den korta tid som lokalradion arbetat har man, tror jag, blivit klar över hur man skall få förbättringar till stånd i de två berörda länen. Och dessa förbättringar är

Nr 39

Onsdagen den
28 november 1979

*Lokalradion i
Västsverige*

naturligtvis beroende av de resurstillskott som ställs till förfogande.

Märta Fredrikson och Kurt Hugosson berörde i sina inlägg bl. a. situationen i södra Bohuslän och Göteborgsregionen och hade synpunkter på lokalradion i detta område. Nu finns det – som framgår av betänkandet – en planeringsgrupp inom Sveriges Lokalradio som arbetar med problem som finns i en storstadsregion och dess närhet. Här berörs, utöver de problem som lokalradion har i våra tre storstadsområden – Stockholm, Göteborg och Malmö – även speciella problem som finns i våra nordligaste län, Norrbotten och Västerbotten. I den planeringsgruppen kommer sådana synpunkter och problem som Märta Fredrikson och Kurt Hugosson tagit upp i sina inlägg att behandlas.

Till Hans Nyhage vill jag säga att vi från utskottets sida finner att det är värdefullt att de frågor om lokalradiosituationen i Västsvrige som i flera år aktualiserats i bl. a. riksdagsmotioner från södra Älvsborg nu får en ingående behandling i det planeringsarbete som bedrivs inom lokalradioföretaget.

Vi konstaterar också från utskottets sida att förslagen som Radio Göteborg/Sjuhärad presenterar i sin långtidsplan innebär lösningar som sammanfaller med de önskemål och yrkanden som Kurt Hugosson m. fl. har i sin motion och som han nu ytterligare belyst i sitt inlägg här.

När nu planeringsarbetet är så långt framskridet och då vi inom en snar framtid kan förvänta oss ett ställningstagande från lokalradioföretagets sida, anser kulturutskottet att vi skall avvakta detta. Vi bör därför inte nu göra några uttalanden med anledning av yrkandena i de motioner som är fogade till detta kulturutskottsbetänkande nr 13, som jag, fru talman, härmed vill yrka bifall till.

Sedan ville Kurt Hugosson att jag från utskottets sida skulle klargöra vår inställning. Jag vill bara säga att jag inte har bemyndigande att ge honom ytterligare svar, utöver vad utskottet sagt. Vi avvaktar nu det snara ställningstagande som kommer från lokalradioföretagets sida om en lösning på de här problemen.

KURT HUGOSSON (s):

Fru talman! Det är naturligtvis mycket bra att dessa frågor blir föremål för behandling i det planeringsarbete som lokalradiobolagets styrelse nu har påbörjat. Jag vill också passa på tillfället att säga att det är ett utomordentligt bra underlag som Radio Göteborg har presenterat i anslutning till detta planeringsarbete.

Jag uppfattar också kulturutskottets skrivning som en bra belysning av de problem som vi från Västsvrige har aktualiserat under fyra års tid. Men det är litet förvånansvärt att kulturutskottets talesman inte är bemyndigad att ha någon uppfattning i denna fråga. Det är ju ändå regering och riksdag som har fattat besluten om hur lokalradion organisatoriskt skall vara uppbyggd. Och det är regering och riksdag som har lagt fast de olika lokalradioområdenas gränser. Det gjordes vid behandlingen av lokalradiopropositionen år 1975.

Jag uppfattar kulturutskottets skrivning så, att man numera, efter ett träget arbete och ett träget motionerande från oss i Västsvrige, är medveten om att

speciella problem här föreligger men inte vågar ha någon uppfattning.

Olle Eriksson sade att lösningen av dessa problem naturligtvis också sammanhänger med resurstillgången. Självfallet gör den det, och vi är medvetna om det. Vi vet också att resurserna är knappa och att varje lokalradioområde och varje chef för ett sådant område slåss för varje krona man kan få. Självfallet skall man också göra det. Men om vi skall få en vettig lösning av dessa problem i Västsvrige, som berör ett så stort befolkningsunderlag, måste statsmakterna också ta de ekonomiska konsekvenserna och ge lokalradion i Västsvrige inte bara organisatoriskt vettiga förutsättningar utan också personella och ekonomiska sådana. Med den nya organisation som Sveriges Radio numera har har det blivit än mera komplicerat att föra denna resursdiskussion. Därför hade det varit värdefullt, om kulturutskottet ändå hade tyckt något i sakfrågan, i synnerhet som kulturutskottet uppenbarligen delar Radio Göteborgs och samtliga motionärers synpunkter.

Fru talman! Detta påminner mig om en historia. För ett antal år sedan hade vi en bohuslänning här i riksdagen. Han motionerade om att vi skulle få en ny fyr på den svenska västkusten. Vid riksdagsbehandlingen var denne motionär mycket bekymrad, och då kom kollegerna till honom och sade: "Varför är du så bekymrad? Du har ju fått en positiv skrivning på din motion." "Ja", sade motionären från Bohuslän, "det är naturligtvis bra med en positiv skrivning, men jag begriper inte hur skepparen i dåligt väder skall kunna segla på en positiv skrivning om inte fyren finns."

Det är litet grand av den karaktären i kulturutskottets skrivning. Man redovisar på ett föredömligt sätt de svårigheter som föreligger för lokalradion i Västsvrige, *men man drar inte konsekvenserna. Men min förhoppning, fru talman, är att efter alla dessa år och med det planeringsunderlag som framkommer inom lokalradion skall vi ändå få lokalradions ledning att begripa att man måste göra en förändring av gränserna för lokalradion i Västsvrige.*

I detta anförande instämde Jan Bergqvist (s) och Gösta Gustafsson (s).

OLLE ERIKSSON (c):

Fru talman! Vi skall vara medvetna om att lokalradion har befunnit sig i en uppbyggnadsperiod och gör det fortfarande. Jag tror det finns en stark strävan från lokalradions sida och även från oss politiker att i sådana här fall, när vi möter två komplicerade län som Älvsborgs län och Göteborgs och Bohus län, söka finna helhetslösningar på de problem som lokalradion har i detta heterogena område, och det är helhetslösningar som jag tror skall vara vägledande. Det är litet svårt att gå ut och bara lösa vissa problem på enstaka orter – vi måste göra det sammanhållet och få en helhetslösning.

Jag tycker att jag i mitt förra inlägg klart uttalade vad utskottet anser i dessa frågor. Kurt Hugosson ville göra gällande att vi var väl försiktiga, men jag tror det är rätt vanligt att vi från utskottets sida – vilket utskott vi än representerar och är talesmän för – är försiktiga i våra uttalanden här och inte på olika sätt föregriper ställningstagandena från berörda myndigheter och institutioner,

och i detta fall berörda lokalradioorgan, i deras arbete och planering, utan att de ostört får arbeta. När vi sedan ser resultatet av planeringsarbetet får vi ta ytterligare ställning till dessa frågor, om så krävs, för att därmed klara ut många av de problem som finns i de berörda lokalradioområdena.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 15 Föredrogs

Kulturutskottets betänkande

1979/80:14 med anledning av propositionen 1979/80:12 om ändring i lagen (1971:139) om försöksverksamhet i fråga om ordningen för vissa kyrkliga förrättningar

Utskottets hemställan bifölls.

§ 16 Allemansrätten

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1979/80:7 med anledning av motioner om allemansrätten, m. m.

HANS WACHTMEISTER (m):

Fru talmän! Allemansrätten och vad därmed sammanhänger har debatterats många gånger här i vår riksdag. Enligt min uppfattning har diskussionen i alltför stor utsträckning präglats av den obefogade misstanken att de som kritiserat eller velat kodifiera allemansrätten varit ute för att privatisera den. I ivern att bevara den intakt har så de med sedvanerätten förenade skyldigheterna kommit bort, och när det har gällt att marknadsföra de av våra naturresurser som är av särskilt värde för friluftsliv och turism, har många gånger allmänheten och inte minst utländska turister ingivits en fullständigt felaktig uppfattning om innebörden av denna sedvanerätt.

Den här gången är utskottet enigt, och med tillfredsställelse noteras dess klara uttalande till förmån för information i hithörande frågor. Jag vill därför redan nu säga att jag inget annat yrkande har än om bifall till utskottets förslag. Låt mig bara kommentera det som hastigast.

Beträffande informationen kan det förtjäna påpekas att denna inte får blir en engångsföreteelse. Nya ungdomskullar växer till, och nya medborgarkategorier sällar sig till friluftsfolkets skaror. Det måste ny och upprepad information till för att göra även dessa medvetna om allemansrättens "du får – du får icke". I informationen måste också komma fram att naturen är en arbetsplats – det gäller såväl åker och äng som skog och vatten – och att, som utskottet betonat, allemansrätten inte får åberopas som stöd för ett beteende som innebär påtaglig olägenhet för annans näringsutövning. Av det framgår också att man exempelvis inte kan, som faktiskt skett, yrka på förbud mot

avverkning av visst bestånd, eftersom bärplockningen skulle försvåras. Men det bör också framhållas vad utskottet sagt om ömsesidig hänsyn och förståelse.

Jag vill också fästa uppmärksamheten på vad utskottet anfört om det allt intensivare utnyttjandet av våra naturresurser för rekreation och friluftsliv. Ett försiktigt och omdömesgillt umgänge med naturen behöver knappast ens i närheten av tätorter medföra någon katastrofal nötning av naturen, även om en viss styrning kan bli nödvändig. Men det kan inte vara i överensstämmelse med allemansrättens anda att alla nya leksaker skall få användas i naturen hur som helst, t. ex. grundgående farkoster som berövar sjöfågeln dess sista fredade tillflyktsort i skärgårdsvikarna. Terrängkörningslagen kan behöva utvidgas till andra områden. Visst är det bra med ny företagsamhet, inte minst i nuvarande ekonomiska läge, men nog blir man betänksam inför den kommersialisering av vår allemansrätt som skett i och med att inom lämpade områden kanotuthyrningsstationer vuxit upp som svampar ur jorden. Borta är friden för fiskguseparen, den lilla holmen i sjön har blivit full av ölburkar, elden har totalförstört andra idyller, dit kanoterna kommer kan ingen brandkår nå, osv. Till detta kommer den risk för spridning av kräftpesten till ännu friska vatten som man inte kan utesluta som följd av kanotsportens explosionsartade tillväxt.

Vad jag här sagt är ingen svartmåling – tyvärr. Och det kan hända att utvecklingen blir sådan, att ingrepp i allemansrätten måste ske. En naturvårdsintendent i västra Sverige har t. o. m. frågat, om vi har råd att ha kvar den oinskränkt. Våra efterkommande kommer inte att tacka oss för att vi inte i tid stoppat en exploatering som gjort allemansrätten i det närmaste värdelös för dem. Utskottet har uttalat sig för en förbättrad information, men som en liten varning till allemansrättens missbrukare bör också ses utskottets ord att särskilda åtgärder från riksdagens sida f. n. – jag upprepar: f. n. – inte synes nödvändiga.

Vi får aldrig glömma bort att när allemansrätten började utkristalliseras hade vårt land låt oss säga 800 000 invånare. I dag har vi en bra bit över 8 miljoner. Dessutom har dessa semester och annan fritid plus diverse bekväma fortskaffningsmedel för att ta sig ut till naturen på ett sätt som medeltidens svenskar aldrig kunde drömma om. Sådant kan bli katastrofalt för naturen, men vi kan bevara den klenod som allemansrätten innerst inne är, om man hos dem det vederbör följer upp utskottets förslag. I förhoppning om att så sker yrkar jag än en gång bifall till det förslaget.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

Onsdagen den
28 november 1979

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1979/80:8 med anledning av motioner om luftvård.

Luftvård

I detta betänkande behandlades motionerna 1978/79:231 av Rune Torwald (c) och Erik Johansson i Hållsta (c), 1978/79:1436 av Margareta Andrén (fp), 1978/79:1966 av Märta Fredrikson (c), vari föreslagits att riksdagen hemställde att regeringen än starkare, på internationellt plan, verkade för att minska försurningen,

1978/79:1967 av Thorbjörn Fälldin m. fl. (c), vari såvitt nu var i fråga (yrkandena 1 och 3) hemställts att riksdagen skulle

1. hos regeringen anhålla att regeringen energiskt verkade för internationella överenskommelser om begränsning av luftföroreningar,

3. fatta principbeslut om att effektiv rökgasrening skulle genomföras och uppdra åt regeringen att framlägga en plan för beslutets genomförande, omfattande bl. a. utvecklingen av tekniken på området, och

1978/79:1990 av Olof Palme m. fl. (s), vari såvitt nu var i fråga (yrkandet 6) hemställts att riksdagen beslutade att hos regeringen begära en kartläggning av de utsläpp som kunde påverka ozonskiktet och klimatet samt anhålla att regeringen aktivt verkade för att få till stånd en internationell konvention till skydd för ozonskiktet.

Utskottet hemställde

1. beträffande luftföroreningar från biltrafik och flygtrafik m. m. att riksdagen lämnade motionerna 1978/79:231 och 1978/79:1436 utan vidare åtgärd,

2. beträffande åtgärder mot svavelutsläpp m. m. att riksdagen ansåg motionen 1978/79:1966 och motionen 1978/79:1967 yrkandena 1 och 3 besvarade med vad utskottet anfört,

3. beträffande skyddet av ozonskiktet att riksdagen lämnade motionen 1978/79:1990 yrkandet 6 utan vidare åtgärd.

Reservation hade avgivits *beträffande skyddet av ozonskiktet* av Svante Lundkvist, Maj Britt Theorin, Sven Lindberg, Gunnar Olsson, Håkan Strömberg, Martin Segerstedt och Maja Ohlin (samtliga s) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa

att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört med anledning av motionen 1978/79:1990 yrkandet 6.

GRETHE LUNDBLAD (s):

Fru talman! Frågan om ozonskiktets bevarande kan snart bli det allt överskuggande miljöproblemet även här i Sverige. Man kan fråga sig om vi egentligen inte håller på att förstöra förutsättningen för mänskligt liv på jorden, vilket naturligtvis måste vara ett av de allvarligaste spörsmålen att ta itu med i riksdagen.

Förra året behandlade vi i riksdagen frågan om freongasernas inverkan på ozonskiktet. Då tog de borgerliga ledamöterna själva ett initiativ och drev igenom en lösning. Jag vill gärna säga att jag tyckte det var mycket bra, men freongaserna är ändå ett mikroskopiskt problem i förhållande till de problem som hör samman med alla de kemiska medel som vi använder och de förbränningsgaser som skapas. Många av dessa medel och gaser innehåller ju giftiga stoffer som kan förstöra ozonskiktet. På detta område har det alltså inte tagits liknande initiativ på borgerligt håll.

Utskottet skriver om den socialdemokratiska motionen att det avvaktar fortsatt forskning. Litet tidigare i utskottsbetänkandet skriver man att Sverige inte kan delta i internationellt forskningssamarbete, eftersom ozonforskningen i Sverige är av liten omfattning. Då kan man fråga sig om riksdagen, som vi har krävt i vår motion, inte bör begära en utredning som klarlägger problemen i samband med alla dessa medel som kan förstöra ozonskiktet.

Utskottets majoritet skriver att denna fråga bör lösas internationellt. Men det internationella arbetet går ju långsamt, eftersom många nationers intressen skall tas till vara. Det finns också stora kapitalintressen i konstgödsel, olja och kemikalier som arbetar emot. Jag har helt nyligen sett hur små, små steg man på det internationella planet tar mot en bättre miljö. Bl. a. kan man, enligt en rapport i år, först 1983 förvänta sig verkligt aktiva åtgärder mot de luftburna föroreningarna. Det finns många stenar på vägen när det gäller det internationella samarbetet. Därför kan man fråga sig om vi verkligen kan dröja mycket längre med att ta initiativ, så att något sker på det internationella planet.

Även centerpartiet har i en motion, innan partiet kom i regeringsställning, ivrat för ett skydd för ozonskiktet. Då borde det inte oroa den borgerliga regeringen så mycket, om även riksdagen klart sade ifrån att den på detta område vill ha bestämda och snara åtgärder.

Vid övergång i många u-länder till en ny teknik inom jordbruk och varuproduktion bör man från början ta hänsyn till miljöaspekterna, varvid man väl främst bör ta upp frågan om ozonskiktet. Man kan egentligen säga att klockan globalt sett är fem minuter i tolv i fråga om skyddet av ozonskiktet. Om några år är klockan kanske en minut i tolv när det gäller att rädda mänskligt liv på jorden.

Vi bör alltså inte slå oss till ro med dagens långsamma takt. Sverige har tidigare visat sig kunna ta internationella initiativ, och enligt socialdemokraternas uppfattning bör Sverige också aktivt och snabbt verka för vår uppfattning att åtgärder snarast bör sättas in på forskning och utredning, både här i Sverige och utomlands, för att skapa en konvention på detta område, så att vi snart kan bygga upp ett bra skydd för ozonskiktet.

Detta, fru talman, är syftet med vår reservation, som jag härned yrkar bifall till.

TORDEL LINDAHL (fp):

Fru talman! Jag kan instämma i det mesta av vad Grethe Lundblad hade att säga. Jag vill understryka att det här är en mycket allvarlig fråga – en fråga

som faktiskt hela mänskligheten och allt liv på jorden är beroende av att vi löser, nämligen att inte våra ozonlager skadas och förstörs ännu mer. Där finns ingen oenighet.

Vi är också eniga, Grethe Lundblad och jag – och, hoppas jag, även övriga här – om hur viktigt det är att regeringen driver på och försöker ta initiativ på det internationella området, försöker skynda på det hela. Det är ju precis som Grethe Lundblad sade. Det går trögt. Det tar lång tid. Det är besvärligt. Man har kanske inte på alla håll riktigt gjort klart för sig hur allvarligt det här är. Då har vi förhoppningsvis begripit det litet grand bättre i Sverige. Vi bör försöka trycka på och göra vad vi kan för att skynda på det hela, för att försöka få andra regeringar och parlament att förstå hur väsentligt det är att man gör något åt den här frågan.

På den punkten finns ingen oenighet även om man skulle kunna tro det när man läser reservationen. Men utskottsmajoriteten påpekar just hur viktigt det är att regeringen i internationella sammanhang fortsätter att verka för begränsning av användning av sådana ämnen som kan tänkas skada ozonlagren. Men vi i majoriteten tror inte att det för saken ett enda dugg framåt att vi försöker vifta med pekpinna framför den svenska regeringen. Det är inte den som är det stora hindret i det här fallet. Hade det varit det hade problemet nog varit en aning enklare att lösa.

Regeringen driver faktiskt på en del. Grethe Lundblad talar här om transport av långväga luftföroreningar, och vi har just i dagarna fått en konvention mot sådana undertecknad. Jag beklagar och jag håller med om att det tar litet tid innan något blir gjort, men det är ändå inte från svensk sida som man har bromsat. Tvärtom har vi från svensk sida försökt pressa fram det hela för att få både en hårdare konvention och ett snabbare ikraftträdande. Det är andra länder, som haft en uppfattning helt motsatt Sveriges, som under tryck har tvingats gå med på konventionen. Det betyder inte att vi från svensk sida är eller får vara nöjda med resultatet. Vi måste fortsätta vårt arbete, men vi har ändå kommit en bit på väg. Detsamma gäller frågan om ozonlagren.

Det enda konkreta kravet i reservationen är ett krav på utredning. Det låter ju bra, framåt och aktivt – men ett av problemen när det gäller ozon är att det är mycket svårt att finna ett par vetenskapsmän som har enstämig uppfattning avseende vad som skadar och hur det påverkar ozonlagren. Den punkt där man har en någorlunda samstämmighet är frågan om freoner, något som regeringen i december 1977 förbjöd – alltså en aning tidigare än Grethe Lundblad nämnde. Det är riktigt att förbudet inte trädde i kraft på allvar förrän vid halvårsskiftet i år, men beslutet har trots allt funnits ett tag.

Men uppriktigt sagt, fru talman, den absolut lämpligaste åtgärd man kan tänka sig är väl ändå inte att tillsätta en statlig utredning, som skall sitta och titta på utsläpp som skadar ozonlagren – när man inte ens riktigt vet vad som skadar dem. Jag är mer inne på att forskningen bör förstärkas och uppmuntras. Där ligger vi kanske för dåligt till i Sverige.

Vidare måste vi fortsätta med ett intensivt internationellt samarbete för att

kunna få ordning på de här problemen. De är verkligen livsavgörande och livshotande, och vi måste lösa dem.

Nr 39

Onsdagen den
28 november 1979

GRETHE LUNDBLAD (s) replik:

Fru talman! Det är ändå rätt märkligt att Torkel Lindahl här på punkt efter punkt håller med om mitt resonemang och därmed också i och för sig håller med om kraven i vår partimotion, där vi hemställer att riksdagen hos regeringen skall begära en kartläggning av de utsläpp som kan påverka ozonskiktet och anhåller att regeringen aktivt skall verka för att få till stånd en internationell konvention till skydd för ozonskiktet. Både i utskottsbetänkandet och i det som Torkel Lindahl nu anför håller man i och för sig med oss – men man kan inte rösta för att det som står i motionen skall ges regeringen till känna. Jag kan inte se annat än att det egentligen här bara är fråga om prestige. Det skulle vara en kraftfull insats om en enig riksdag krävde att nu skall vi sätta i gång och göra något på allvar åt detta problem, så att det inte till slut blir en katastrofsituation. Det är konstigt att när det gäller kärnkraft och liknande, då kan man vidta kraftfulla åtgärder när det finns katastrofrisker. Men på det här området där det smygande kan komma att bli en ännu större katastrof för mänskligheten är man inte beredd att sätta till de utredningsresurser som behövs och utföra det kraftfulla arbetet på ett internationellt plan som måste till, utan här vill man tassa fram och bara använda försiktiga medel.

Luftvård

Jag tycker att ärendets allvar kräver att en enig riksdag fattar beslut om att säga ifrån att här måste ske något snabbt, och jag måste fasthålla kravet på att reservationen skall bifallas.

TORKE LINDAHL (fp) replik:

Fru talman! Om någon redan håller på och springer, så är det inte lönt att börja tjata och ge vederbörande order om att sätta i gång att springa. Det är ungefär det den här diskussionen rör sig om. Skillnaden är egentligen att vi är eniga om vad som behöver göras. Vi är kanske inte fullt så eniga om att det redan håller på att ske. Socialdemokraterna vill tydligen markera att de är aktiva och framåt och att här skall det vidtas kraftåtgärder. Jag anser faktiskt att man redan håller på att jobba med att vidta kraftåtgärder så gott man kan. Slag i luften från riksdagens sida, även om det rör sig om luftvård, tror jag inte vi har någon större glädje av.

Fru talman! Jag glömde i mitt förra anförande att yrka bifall till utskottets hemställan. Jag gör det nu.

MARGARETA ANDRÉN (fp):

Fru talman! När man talar om luftföreningar så tänker man kanske i första hand på bilavgaserna. Men på senare tid har många människor alltmera börjat oroa sig över luftföreningarna från flyget. Många befarar att flygavgaserna är ett större problem än vad som hitintills framkommit i debatten. Och för boende runt våra flygplatser – som t. ex. Bromma flygplats – upplevs luftföreningarna från flyget som en stor sanitär olägenhet.

Enligt beräkningar som gjorts kommer flygutsläppen av t. ex. benspyren, som är ett starkt cancerframkallande ämne, av kväveoxider och av aldehyder, som är starkt luktande, att öka kraftigt.

Man beräknar bl. a. att emissionerna av kväveoxider kommer att öka åttafaldigt när det gäller Bromma och att utsläppen av aldehyder och stoft kommer att sexfaldigas resp. nästan fördubblas fram till 1985 jämfört med 1973.

Genom den stora ökning som har skett på senaste året av jettrafiken på Bromma har också föroreningarna och inte minst den fotogenliknande lukten ökat kraftigt. Det är därför inte att undra på att människorna som bor runt Bromma flygplats är oroade. De frågar sig hur skadliga luftföroreningarna egentligen är, och de oroar sig för att framför allt barnen skall ta skada. Själva oron i sig innebär ju en psykisk påfrestning i avvaktan på resultat och ytterligare kunskap.

Jetavgasforskningen bör därför uppmärksammas och tas med i de nuvarande och framtida medicinska forskningsprogram som bedrivs av samhället. Det gäller dels forskning som initierats av arbetarskyddsfonden och som då närmast berör alla dem som arbetar på olika flygplatser i Sverige, dels sådan forskning som initieras av naturvårdsverket.

Nya internationella rön och även den forskning som bedrivs i Sverige beträffande andra luftföroreningar än från flyget kan också komma att bidra till ökat kunnande om jetavgaser och alla de ämnen som förekommer i dessa gaser.

Den mätning av flygavgaserna vid Bromma flygplats som påbörjats nu i november av miljö- och hälsovårdsnämnden i Stockholms kommun är värdefull, eftersom de mätningar som gjorts vid Arlanda och Landvetter och som omnämns i utskottsbetänkandet knappast kan vara jämförbara.

Situationen är mer komplicerad vid Bromma på grund av närheten till bostadsbebyggelsen m. m. Inte heller mätavstånden lär vara jämförbara. Halten av benspyren, som alltså är ett starkt cancerframkallande ämne, lär inte ha mätts i Arlanda- och Landvetterundersökningarna.

När det gäller Bromma är det först efter det att flygplanstypen F 28 togs i drift som klagomål uppstått beträffande luftföroreningar. Tidigare gällde klagomålen endast bullerproblem. I koncessionsnämndens beslut kan man också lägga märke till att större vikt nu läggs vid luftföroreningarna.

Utskottet tycks däremot inte ta så allvarligt på de här frågorna utan nöjer sig med att hänvisa till flera år gamla utredningar trots att flygtrafiken under senare år har ökat kraftigt. Man borde därför nu i vårt land liksom i USA införa gränsvärden för flygavgaser.

Fru talman! Miljö- och hälsovårdsnämnden i Stockholms kommun har alltså i samarbete med naturvårdsverket denna månad startat en stor och omfattande undersökning av luftföroreningarna vid Bromma flygplats. Även om mätningar är en sak och forskning en annan har jag, trots min motion, för dagen i avvaktan på resultatet av denna undersökning och i avvaktan också på det slutgiltiga ställningstagandet till jettrafiken på Bromma nu efter koncessionsnämndens beslut inget annat yrkande än utskottets.

TORDEL LINDAHL (fp):

Fru talman! Vad gäller normer om föroreningar från jetflygplan är det så att vi i Sverige inte tillverkar några civila flygplan. I den internationella lufttrafiken är Sverige egentligen ett ganska litet land, som kan delta, och också deltar, i det internationella arbetet på området. Vi följer mycket noga bestämmelserna och arbetet i USA – det är faktiskt så att det som görs i USA kommer hit. På många håll i USA finns städer som har flygplatser långt inne i stadskärnorna. Problemen där är uppriktigt sagt betydligt värre än vad de är på Bromma, och man arbetar intensivt för att försöka få lösningar på de här problemen. Eftersom USA är störst av de ytterst få länder i världen där man tillverkar trafikflygplan, kommer erfarenheterna från och bestämmelserna i USA till Sverige ganska snabbt.

MARGARETA ANDRÉN (fp):

Fru talman! Det är väl bra och riktigt att följa forskningen i USA. Jag menar också att det är synnerligen viktigt att vi är vaksamma i vårt eget land. Ibland hör man invändningen att föroreningarna från flygtrafiken skulle vara nästan marginella jämfört med föroreningarna från bilavgaserna. Jag vågar dock inte nonchalera föroreningarna från flygtrafiken. Jag anser det viktigt att vi får både tillförlitliga mätningar och adekvata forskningsinsatser på det här området. Att föroreningar från biltrafiken och från industriutsläppen kan vara både större och allvarigare innebär ju inte att vi för den skull inte skulle behöva angripa också flygavgasutsläppen och skadeverkningarna därav. Inte minst den ökning av flygtrafiken som nu sker talar för motsatsen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 och 2

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Svante Lundkvist m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Grethe Lundblad begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkande 8 mom. 3 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Svante Lundkvist m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Grethe Lundblad begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 168

Nej - 166

§ 18 Föredrogs

Jordbruksutskottets betänkande

1979/80:10 med anledning av motioner om bevarande av levande kultur-
minnen

Utskottets hemställan bifölles.

§ 19 Bättre utnyttjande av bär och svamp

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1979/80:11 med anledning av motion om bättre utnyttjande av bär och svamp.

ROLF DAHLBERG (m):

Fru talman! Får jag först säga att jag inte har något annat yrkande än jordbruksutskottets i det här ärendet.

I den motion som behandlas i jordbruksutskottets betänkande nr 11 har jag och mina medmotionärer tagit upp frågan hur man på olika sätt kan försöka att bättre utnyttja de naturtillgångar i form av bär och svamp som vi har i våra skogar. Dessa tillgångar utnyttjas i dag till mycket ringa grad. Det är i stort husbehovsplockning som förekommer, och en mycket liten del är upplagd på mera kommersiell basis. Det är beklagligt, eftersom det är verkliga och stora värden som vi låter gå till spillo genom att de får ruttna bort i våra skogar.

När det först gäller svampen är det uppenbart att det krävs mera av information och upplysning till allmänheten för att människor skall lära sig att känna igen de olika svampsorterna och våga plocka dem. Jordbruksutskottet har i föl med anledning av motioner uttalat att det finns anledning att på olika sätt öka informationen till allmänheten. Jag tycker att det är angeläget att man utnyttjar alla de kanaler i det moderna samhället genom vilka man kan hjälpa människor att ta till vara olika svampsorter. Man borde i det arbetet kunna använda olika massmedia. Framför allt TV är ett utmärkt medium just i detta sammanhang, eftersom man där för människor kan visa upp snarlika svampar, av vilka en del är giftiga, andra inte. Man borde också i undervisningen i våra skolor göra betydligt mera än i dag för att upplysa eleverna om vilka svampar som går att använda. F. n. vågar de flesta människor kanske bara plocka kantareller men går förbi en mängd utsökta svampar. Man är helt enkelt osäker om huruvida man vågar plocka dem, lägga dem i kastrullen och äta dem.

Vår motion i år är något längre syftande än de två motioner som behandlades vid förra riksmötet. Vi har i den noterat att det finns en stor marknad i utlandet för de aktuella produkterna. Det råder stor efterfrågan på både bär och svamp, och vi har därför uttalat att samhället borde kunna hjälpa till för att få i gång en verksamhet på detta område.

I vårt grannland Finland finns en organisation uppbyggd för detta ändamål. Man har lyckats förmedla goda kunskaper till jordbrukare och andra som bor i områden med riklig tillgång på bär och svamp. Man har också byggt upp en transportapparat för att ta emot produkterna och forsla dem vidare.

Det var delvis sådana frågor som vi tog upp i vår motion. Vi tycker kanske att jordbruksutskottet borde ha skrivit något mera utförligt och inte enbart skulle ha hänvisat till det betänkande som behandlades vid förra riksmötet. Om man kunde utvidga plockandet och skapa en förädlingsindustri, skulle det föra med sig ökade arbetstillfällen i glesbygden. En sådan industri skulle kunna utgöras av små enheter förlagda inom olika glesbygdsområden. Från den synpunkten vore det också angeläget att man gjorde ordentliga undersökningar av vad man kan göra för att få i gång och för att underlätta sådan verksamhet. Vi har i motionen pekat på detta, och utskottet har också skrivit en hel del positivt om det hela. Det är vår förhoppning att det kommer fram förslag som ger möjligheter till ett bättre utnyttjande av dessa naturtillgångar, som finns i våra skogar.

Med det anförda, fru talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 20 Föredrags

Näringsutskottets betänkanden

1979/80:6 med anledning av propositionen 1979/80:13 om lån till Volvo Flygmotor AB

1979/80:7 med anledning av propositionen 1979/80:18 om medelstillskott till Studsvik Energiteknik AB, m. m.

1979/80:9 med anledning av motionen 1978/79:384 om en lag om låsinstallation m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

Onsdagen den
28 november 1979

*Anmälan av inter-
pellation*

§ 21 Anmälan av interpellation

Anmälades och bordlades följande interpellation som ingivits till kammar-
kansliet

den 28 november

1979/80:86 av *Hans Petersson* i Röstånga (fp) till industriministern om
Öresundsvarvets framtid:

Numera tycks smällarna för Landskrona kommun komma i en aldrig
sinande ström. Efter åtskilliga nedläggningar av gamla och väletablerade
industrier, efter tidigare varvskriser osv. kom beskedet om att färjelinjen till
Danmark troligtvis skall läggas ned och att flera hundra personer riskerar att
bli friställda. Några dagar därefter var det så dags för ett nytt nedläggningshot
för Öresundsvarvet – det tredje hotet för varvet inom loppet av fyra år.

Öresundstrafiken skall omorganiseras efter sommaren 1980. Det innebär
att färjetrafiken Landskrona–Tuborg läggs ned. Från kommunens sida
reagerar man kraftigt mot de berörda bolagens agerande, särskilt som man i
samråd med rederiet gjort stora investeringar för att täcka färjeledens
behov.

Öresundsvarvet föreslås – enligt en konsultutredning som gjorts av Boston
Consulting Group – läggas ned inom loppet av några år. Vis av erfarenheter
från tidigare utredningar kan man åter konstatera att neddragning av
varvskapaciteten alltid riktar sig mot Öresundsvarvet och dess anställda. Ett
nedläggande innebär att nära 3 000 människor mister sina anställningar. Det
är lätt att konstatera att kommunen och regionen inte inom överskådlig tid
har möjlighet att tillskapa arbetsplatser av en sådan omfattning.

Konsultutredningen skall givetvis tagas för vad den är – en rapport bland
flera, som alla skall tjäna som underlag för planeringen av framtidens
varvsstruktur. Men för Landskrona och omgivande region är hotbilderna nu
så många att situationen snart känns absurd. I synnerhet när man vet att
varvet medvetet satsar på produkter som kräver en allt högre teknologi, vilket
ju helt ligger i linje med direktiv från riksdagen.

Det skulle kännas befriande om industriministern redan nu kunde
kommentera situationen för Landskrona, och då i synnerhet den del som
berör Öresundsvarvet och dess framtid. Många tusen människors arbeten
står på spel. Det gäller att stilla en kanske onödig oro, och det gäller inte minst
att skapa framtidstro för Landskrona kommun och den omgivande regio-
nen.

Med hänvisning till det anförda vill jag till statsrådet och chefen för
industridepartementet framställa följande frågor:

· Kan det vara rimligt att nu åter aktualisera en nedläggning av Öresunds-
varvet?

Bör inte varvet få möjligheter att få visa att den pågående satsningen på
högteknologiska produkter är företagsekonomiskt riktig?

Kan det ur arbetsmarknads- och regionalpolitisk synpunkt anses försvarbart att lägga ner ett statligt företag i en region där redan i dag möjligheterna att få andra arbeten är minst sagt små?

Nr 39

Onsdagen den
28 november 1979

§ 22 Meddelande om frågor

*Meddelande om
frågor*

Meddelades att följande frågor framställts

den 28 november

1979/80:167 av *Carl Lidbom* (s) till socialministern om passkontrollen vid inomnordiska resor:

Har statsrådet för avsikt att ta initiativ till ändring av det med rätta hårt kritiserade beslutet om stickprovsvis genomförd passkontroll vid inomnordiska resor?

1979/80:168 av tredje vice talmannen *Karl Erik Eriksson* (fp) till kommunikationsministern om tågresa under jul- och nyårshelgerna:

SJ:s lågprissatsning har fått till följd en mycket kraftig ökning av antalet tågresenärer. Detta är givetvis mycket tillfredsställande.

Inför den kommande julhelgen har man dock från SJ:s sida uttalat oro för hur man skall klara den stora ökningen av antalet resande. "Jultågen är redan fullbokade", säger dagens tidningsartiklar. Inte minst med hänsyn till osäkert väglag, ur trafiksäkerhetssynpunkt och ur energibesparingssynpunkt är det värdefullt att så många resenärer som möjligt beredes möjlighet att åka tåg på julresan.

Med hänvisning till det anförda vill jag fråga kommunikationsministern:

Vilka åtgärder har vidtagits för att bereda alla dem som önskar använda tåg i anslutning till jul- och nyårshelgerna tillfälle att också få möjlighet till detta?

§ 23 Kammaren åtskildes kl. 14.47.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert